

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

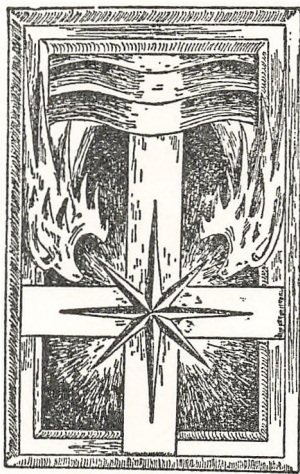
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GRUNDTVIGS HØJSKOLE

FREDERIKSBORG

1971

Grundtvigs Højskole . Frederiksborg

Grundtvigs
Højskole
Frederiksborg

Udgivet af Elevforeningen
1971

Redigeret af
S. HAUGSTRUP JENSEN

—
Udgivet af
ELEVFORENINGEN

—
Trykt i
Frederiksborg Amts Avis bogtrykkeri

—
Eftertryk uden kildeangivelse ikke tilladt

INDHOLD

Arven	7
Memorandum	14
Rejsebilleder	26
Jeg er mig – det er <i>dejligt</i>	33
Demokrati i vor tid	42
Ny voksenundervisning	46
Mennesket i planlægningen	51
Brev til mine venner	56
Skoleåret 1970–71	57
»Foreningen Frederiksborgelever«	72
Vedtægter for FF	73
Meddelelser	76
Elevlisten	79
Billederne	84

Emil Petersen: Cikorieblomst fra Gotland.

Arven

Tidligt om morgenen den 1. maj døde Pip på hospitalet i Lyngby efter godt et års streng sygdom. Så snart vi fik dødsbudskabet, hejstes det danske flag på halv ved Magnusstenen i haven ved den skole, hvor hun i en årrække sammen med C. P. O. og en medarbejderstab netop på den dag var ved at gøre alt klar til at modtage en flok sommerpiger.

Både ved bisættelsen den 5. maj fra Marienbjerg krematorium og ved urnenedsættelsen i Askov den 15. maj forrettede Aage Møller gudstjenesten, som Pip selv forlængst havde planlagt. Hun havde i lang tid vidst, at hendes sygdom var til døden, så hun fik rigelig tid til at beskikke sit hus. Hendes sidste tid blev svær, både fysisk og psykisk, og i de mørkeste stunder kunne hun ikke forstå, at hun skulle lide så meget så længe, når hun dog havde fuldendt sin gerning.

Dermed hentydede hun til sin 75 års fødselsdag den 20. august 1970. Den dag udkom hendes bog om faderen, og på den dag tog hun afsked med sin familie, nogle få venner og de lærere, der i længere perioder havde arbejdet på Frederiksborg.

Hun gennemgik sidst i april sidste år en stor nyreoperation og var bagefter så svag og medtaget, at ingen regnede med, at hun kom til at opleve den 20. august. Men hen på sommeren rettede hun sig lidt, og hendes børn opdagede, at hun så småt nu og da glædede sig til sin fødselsdag. Det var derfor helt rigtigt, da Jens Carl, hendes yngste søn, for at glæde hende satte hende i fuld gang med forberedelserne. Maden blev bestilt udefra til Frederiksborg højskole, som skulle være rammen om festen, der kunne aflyses, hvis en forværring skulle indtræde. Vi var meget nervøse for, om Pip ville kunne tåle festens anstrengelser og sindsbevægelser. Det var ikke ubegrundet. Da hun, efter at have sundet sig et øjeblik i Grete Søndergårds stue, langsomt gik ned i spisesalen til de ventende gæster ved bordene, brød hun helt sammen, da hun så os, men kun for et øjeblik efter at rette sig op og for sidste gang være den inspirerende værtinde, der et stykke ind i middagen rejste sig og i en lang velovervejet og gennearbejdet tale gjorde rede for, hvad hun og C. P. O. havde villet med deres arbejde på Frederiksborg, og takkede dem, der havde hjulpet dermed. Hun sad med sit yngste barnebarn ved den ene side og forstan-

der Albert Haugsand fra Sund folkehøjskole nord for Trondheim som sin bordherre. Selvfølgelig rejste mange sig og takkede Pip, og det var en meget træt, men lykkelig og taknemmelig fødselar, der ved 18-tiden ved Haugsands arm gik en langsom tur i haven, hvorefter fru Bente Rafn, hendes enestående trofaste veninde i de sidste år, kørte hende hjem.

Det var naturligvis for en stor del de samme mennesker, som den 5. maj efter bisættelsen var samlet på Lyngby Hotel til en mindesammenkomst. Den blev ret kortvarig, tiden var fremskredet, mange havde en lang vej hjem. Vi sang et par af Pips kæreste sange, men kun to nåede at tage ordet, nemlig professor Roar Skovmand og forstander Torben Rostbøll.

Roar Skovmand havde som historiker bistået Pip med at få bogen om Jacob Appel færdig, og han udtrykte sin beundring og taknemmelighed for resultatet, som var blevet en meget grundig, men helt nøgtern skildring af faderen, hans tid og situation. Bogen var skrevet, mens hun var mærket af sygdommen, og hun var på intet tidspunkt faldet for den nærliggende fristelse at tegne glorie om portrættet.

Vi, der kendte hende, forstod så godt, at hun havde kaldt bogen: »Jacob Appel. En mand og hans arv«. Pip havde jo altid lagt meget vægt på arven, både for sit eget og andres vedkommende. Når vi før et nyt elevholds ankomst var samlet til lærermøde for at modtage hendes oplysninger om eleverne, syntes vi af og til, at hun ventede for meget af eleverne fra de kendte slægter. Vi forstod det da godt, når vi tænkte på hende selv siddende på foden af talerstolen som lille pige på Henningsens berømte billede fra Askov. Allerede dengang blev der i hendes hænder lagt en arv og et kald, som hun aldrig gav fra sig. Det kom frem på så mange måder. Således blev juleforberedelserne fyldt med symboler, som havde givet hendes slægt indhold. Hvert år fremstillede Pip papirrosen, som hendes mor havde gjort det, en del af dem blev til en rosenkrans om stammen på juletræet, fordi der i salmen »Hil dig, frelser og forsoner« tales om rosenkransen om korset. Heldigvis kan vore to ældste drenge huske Pips og C. P. O.s store juletræ med de nordiske silkepapirflag, som skulle brænde, så kun det tykkere hvide papirskors blev tilbage. De blev oprindeligt fremstillet til julen i Askov, for at de nordiske elever, som ikke kunne rejse hjem til højtiden, skulle føle sig hjemme.

Pip holdt altid på, at højskolen skulle være et hjem. I sit ordensforedrag til de nyankomne elever kunne hun sige, at de nu var kommet til

Pip, 7 år, under talerstolen i Askov.

den skole, som var hendes og C. P. O.s hjem, og de gældende ordensregler skulle overholdes for at værne om livet i dette store skolehjem. Det kunne lyde pretentiøst, men det var rigtigt, at hun fandt det selvfølgeligt, at højskolesamværet skulle udfolde sig i en struktur, der som forbillede havde den nordiske, patriarkalske, kristne bondestorfamilie. I disse rammer var både hun og hendes mor vokset op, og de fandt, at det måtte være sådan, når langt de fleste elever kom fra arvede gårde og vendte tilbage til dem for at betrygge og udbygge arven i et livslangt hårdt arbejde, hvor højskoleopholdet var som en oase, hvor man kunne besinde sig på den åndelige arv. Næsten altid åbenbarede denne besindelse mange problemer, der kunne blive til konfliktstof af politisk, erkendelsesmæssig og disciplinær art. Alligevel stod det fast, at den folkelige og kristne arv kun kunne gives videre i fuld åndelig frihed.

Denne indstilling tog Pip i arv fra sine forældre. Ved ægteskabet med C. P. O. kom der store perspektiver til, mod syd, hvor C. P. O. i en del år som ung havde arbejdet videnskabeligt og følt sig hjemme, og mod

nord, fordi Pip – og hendes mor – havde uddannet sig i de nordiske lande og senere praktiserede et udstrakt højskolesamarbejde. Det var derfor naturligt, når Pip og C. P. O. gjorde Frederiksborg til en nordisk højskole, så snart de overtog den. Gennem de nordiske læreres nærværelse blev horisonterne udvidet med perspektiver, som man bliver mere og mere taknemmelig for – tværs igennem alle overvejelser for eller imod Fællesmarkedet.

Derimod var det for nogle af os langt sværere at acceptere begrebet »folkelighed«. Men Pip holdt fast ved det i sin fars formulering: »At være folkelig er at være parat til at dele det bedste, man har, med enhver i sit folk«.

Vi kom til at forstå, at det var denne formulering, der lå bag ved hendes grundighed, når værdierne skulle bearbejdes, inden de blev formidlet. Det blev os, der arvede en stor del af Pips og C. P. O.s materiale til undervisning i kunsthistorie, store mængder af bøger og dyrt indkøbte billeder fra talrige rejser, mange af dem gennemarbejdet og kommenteret i detaljer. De fyldte for meget, da Pip flyttede, først til Virum, og så til den lille kollektivlejlighed i Nærum. En del af materialet er i brug nu, og når vi tager det frem, forstår vi bedre, hvordan Pip og C. P. O. i deres undervisning kunne tænde en brand i vore sjæle, så vi faktisk ikke får rist eller ro, før vi får set alt det, de fortalte om. Pip var en fremragende fortæller og mestrede kunsten at beskrive et synsindtryk. Jeg husker endnu hendes beretning om Alf Rolfsens udsmykning af krematoriet i Oslo. Da vi mange år efter selv så freskerne, forekom de os kendte, fordi hendes beretning havde givet os det første indtryk. Gnisten, der fængede, kom ikke fra en begejstrings flamme, men fra en fordybelsens glød. Det kan ikke undre den, der fulgte Pips hold: Kvindens stilling, i virkeligheden en pædagogisk bedrift. Der havde jo hverken i hendes eller i Ingeborg Appels sind nogen sinde været tvivl om, at kvinder bør uddanne sig, og en stor del af timerne gik med at gennemgå de forskellige erhvervs muligheder, dette skete i øvrigt under stærk medvirken fra elevernes side. Men ét slog Pip fast, så vi aldrig glemmer det: Arbejdsglæden og ydelsen afhænger af indsatsens kvalitet og kvantitet; dygtiggørelse og selvkritik, slid og slæb er prisen.

Vi blev hurtigt klar over, at det var hemmeligheden ved hendes egne resultater. Som lærerinde i Askov havde hun det bedste danskhold, det såkaldte »Stjernehold«. Samtidig spejdede hun efter »talenter«, og der

sidder nu rundt i landet ikke så få anerkendte videnskabsmænd, som blev sat i gang af Pip og hjulpet på de første skridt af hende, også økologisk. Det var også hende, der var den førende kraft i oprettelsen af H. H. Hun underviste selv i håndarbejde dengang, men følte sig ukvalificeret og kunne ikke godtage det daværende udvalg af materialer, tegninger og pædagogiske hjælpemidler og krævede derfor på egne og andre læreres vegne en vidtgående omordning af undervisningen med mange kursusstilbud.

Der gik jo kun ganske kort tid, efter at de havde overtaget Frederiksborg, før skolen var fyldt med elever. En af grundene var, at en smittende glæde bredte sig som ringe i vandet som en tilfredsstillelse ved at opfylde de krav, der blev stillet af Pip til sig selv, medarbejderne og eleverne. Det bedste var ikke for godt, hun helmede ikke, før den optimale præstation var nået. Hvem husker ikke hendes indøvelse af skuespil? Men indsatsen var ikke gratis, den medførte konflikter og C. P. O.s svigtende helbred.

Tiden var på en måde også gunstig for dem. Netop i årene før, under og efter besættelsen var netop de værdier truet, som Pip og C. P. O. havde kaldt til at formidle: Grænsens sang, Nordens sang og den kristne menigheds sang. Endelig fik de lov til at udføre deres højskolegerning inden det danske samfunds overgang fra bondesamfund til industrisamfund. Udviklingen var allerede i gang og med den visse åndelige klimændringer. Pip var et meget realistisk menneske og var helt klar over det. I virkeligheden havde hun jo ikke behøvet at bryde op fra Frederiksborg på grund af C. P. O.s sygdom, hun var arbejdsdygtig som nogen sinde, og det var en blomstrende skole, de forlod til august 1951. Hun vidste vel,

at hun ikke vedblivende kunne arbejde så hårdt, som hun havde gjort. Hun var jo nu og da så træt og udkørt, at små besværligheder kunne slå hende ned. Men under de store prøvelser kunne hun være ufattelig stærk, vi så det ved C. P. O.s død og begravelse; måske lå der en forklaring i, at hun i så mange år havde levet med angsten for hans liv.

Jeg husker, at vi var nogle få af hendes gamle lærere, som ville »hjælpe« hende over en svær dag, den første 3. november, hvor hun ikke som i så mange år skulle stå på podiet i spisesalen og byde hver elev velkommen, så de forstod, at hun kendte dem på forhånd, når hun rykkede en del af dem for hilsener fra søskende eller kærester. Vi havde så inviteret os selv til middag netop på den tid, da klokken på Frederiksborg plejede at ringe til forloren hare og æblegrød. Vi fik en meget glad aften, hvor hun under megen munterhed fortalte om sine nye erfaringer med hensyn til madlavning. Det virkede meget lovende, for vi fik også en fortrinlig forloren hare og æblegrød med æblemost til!

Det ville være utænkeligt for hende at lægge hænderne i skødet, fordi rammerne om hendes højskolearbejde var forandret og formindsket. I de følgende år fortsatte hun på Bordings friskole, på Rastede folkehøjskole i Tyskland, på Snoghøj. I nogle år havde hun her i Hillerød en ugentlig eftermiddag en studiekreds i moderne litteratur. Desuden rejste hun meget og holdt mange foredrag, og i de sidste år blev arbejdet ved skrivemaskinen mere og mere intenst med mange artikler og de to bøger.

Hendes sidste indsats, mens kræfterne endnu tillod det, var en meget aktiv deltagelse i en bibelkreds. Det var helt naturligt for hende, der så ofte af hele sit hjerte havde sunget om Guds ord som vort arvegods, og hun havde svært ved at forstå og tilgive dem, der ikke skønnede på så dyr en arv.

Jeg har ofte tænkt på Pip i anledning af lignelsen om de betroede talenter. Hun hørte til de tjenere, der havde fået betroet flere talenter end de fleste. Hun vidste det, og skulle hun glemme det, skulle C. P. O. nok minde hende om at takke for dem. Hun kæmpede hele sit liv for at udnytte alt, hvad der var hende betroet. Derfor havde hun jo også altid så ubændig travlt, at hun aldrig kunne blive den allefavnende højskolemor, der »altid havde tid«. Hun kunne derimod tilbyde at være til rådighed for dem, som virkelig havde brug for hjælp. Så var hun utrættelig og enestående opofrende. Jeg husker således, at hun en sommer en lang tid havde en nervesvækket sommerpige boende oppe hos sig selv for at und-

20. august 1970

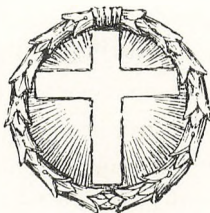

Pips 75-års fest på »Frederiksborg«.

gå, at pigen begik selvmord. Hun vidste af erfaring, hvor sygdom og bekymringer kan slide, og havde i sit store hjerte et indbygget kompas, så hun let kunne finde frem til dem, som havde det svært. Derom vidner utallige opmuntrende og forstående breve og hilsener eller nøje udtænkte opmærksomheder.

Da hun blev ældre og fik mindre travlt, trådte hendes trofasthed endnu stærkere frem; næsten til det sidste fulgte hun os i tankerne med usvækket kraft og kærlig hengivenhed. Derfor savner vi hende, men takker for alt, hvad hun gav os.

Inger Petersen.

Memorandum 1971

*i anledning af
den klogskab, hvormed
højskoledebatten føres.*

Der er slået alarm omkring højskolen. Det er ingen nyhed. Der har været brand hist og her. Gamle bygninger skal være beskadiget. Man siger, det ulmer andre steder. Alle vegne, påstår nogle. Men tag det med ro. Ekstra ståhej bliver der altid, når avisernes jagt på sensationer går ind. Dog er det selvfølgelig rimeligt at holde øje med de gamle huse. Er der noget i vejen? Er det selve grunden? Udskridninger? Eller bare falsk alarm? Man tøver med at give sig i kast med spørgsmålene. Resultatet bliver let overfladisk, véd man. Men det er ikke til at lade være med at bidrage en smule til den ransagelse, som er i gang.

— — — — —

Det er kendt, at højskolens fremkomst i forrige århundrede hang sammen med, at folkestyret var i anmarch. Der var brug for en skole, der kunne hjælpe ny folk i gang med at tage del i det offentlige liv. Grundtvig foreslog en højskole i Sorø med det formål. Og der går en linie fra »Sorøtanken« til professor Hal Kochs tale om højskolen som en medborgerskole og også til nogle helt nye skoleplaner. Ikke så få højskolefolk standser her: HØJSKOLEN – EN MEDBORGERSKOLE. Men hvor uundværlig den tanke end er, kan man ikke blive stående derved.

Det er nødvendigt at grave Grundtvigs højskolesyn op og se på det. Mange kender det, men vil ikke vedkende sig det, underkender det måske tilmed. Ofte peges der i stedet for på nogle pædagogiske overvejelser, som Grundtvig spredte omkring sig. De er – som medborgertankerne – fortrinlige. Det gælder angrebet på eksamensuvæsenet, hans betoning af samtalens betydning og advarsel mod ensidig brug af foredraget, den stadige tale om nødvendigheden af vekselvirkning mellem lærere og elever o. lign. Det er forståeligt, når skolens demokratisering er på tapetet, at man kan charmeres af Grundtvigs overvejelser på det felt. Og på det sidste er mange stoppet op her: HØJSKOLEN – EN SPECIALPÆDAGOGISK SKOLEFORM. Men de tager fejl. Pædagogiske metoder er ét, højskoletanken noget andet. For øvrigt tog Grundtvig afstand fra enhver fast planlægning. Han skrev, at højskolen »må følge en levende fremgangsmåde, der umuligt forud lader sig beskrive. Den må for at blive

frugtbar rette sig efter de levende mennesker, som her *for livsoplysningens skyld* træder i levende vekselvirkning«. Bemærk, metoder er ikke nr. 1, men derimod: HØJSKOLEN – EN SKOLE FOR LIVSOPLYSNING.

Der er altid personer, som meget vel forstår fremmedord, men for hvem et dansk ord som livsoplysning er blevet ubegribeligt. Og dog er vel kun to forklaringer mulige, enten *en oplysning fra livet*, altså en undervisningsvirksomhed, som har erfaringerne, d.v.s. historien, som grundlag, eller *en oplysning til livet*, d. e. et skolearbejde af betydning for menneskelivet, for tænkning og omtanke, for udvikling og udfoldelse. Så indlysende turde det være. Og begge forklaringer går hånd i hånd; de kan ikke undvære hinanden.

Til nærmere forståelse kan man tage et dokument frem – af pladshensyn det mindste, der foreligger fra Grundtvigs hånd om højskoletanken. Det er et brev, han skrev til en gårdejer på Koldingegnen. Denne havde gjort ophævelser over, at Grundtvig anvendte navnet »højskole«. Han var bange for, at det skulle gøre eleverne til vigtigpetere, høje i hatten! Men Grundtvig svarer ham, at *højskole* skal den hedde, fordi den skal kalde *en højere opfattelse* af livet frem i ungdommen end de opfattelser, man ellers møder. Desværre siger brevet ikke, hvilken højere opfattelse Grundtvig tænkte på. Heller ikke, hvilke livsopfattelser han satte minus ved.

Men vi véd, hvad det drejer sig om. Han afviste de anskuelser, som kan føre til ensretning i kirke-, skole- og samfundsliv.

Han forkastede f. eks. den udbredte betragtning, at tilværelsen er gennemsyret af ondskab og mennesket fordærvet, så man af den grund må anstrenge sig for at vende verden ryggen og blot tænke på saligheden.

Også det modsatte syn gik han imod, nemlig at alt i grunden er godt eller i hvert fald temmelig let kan blive det. Denne tankegang beherskede i hans ungdom en fornuftpræget såvel som en følelsesbåren idealisme, nemlig rationalismen og romantikken. Han havde selv på skift været smittet af begge retninger. De opererede ud fra det synspunkt, at livet kan vi omskabe til »et tempel for glæden«. Tilværelsens gåder og uforligelige modsætninger lod de hver på sin måde uden besvær forsvinde i en slags højere filosofisk enhed, fjernt fra virkeligheden.

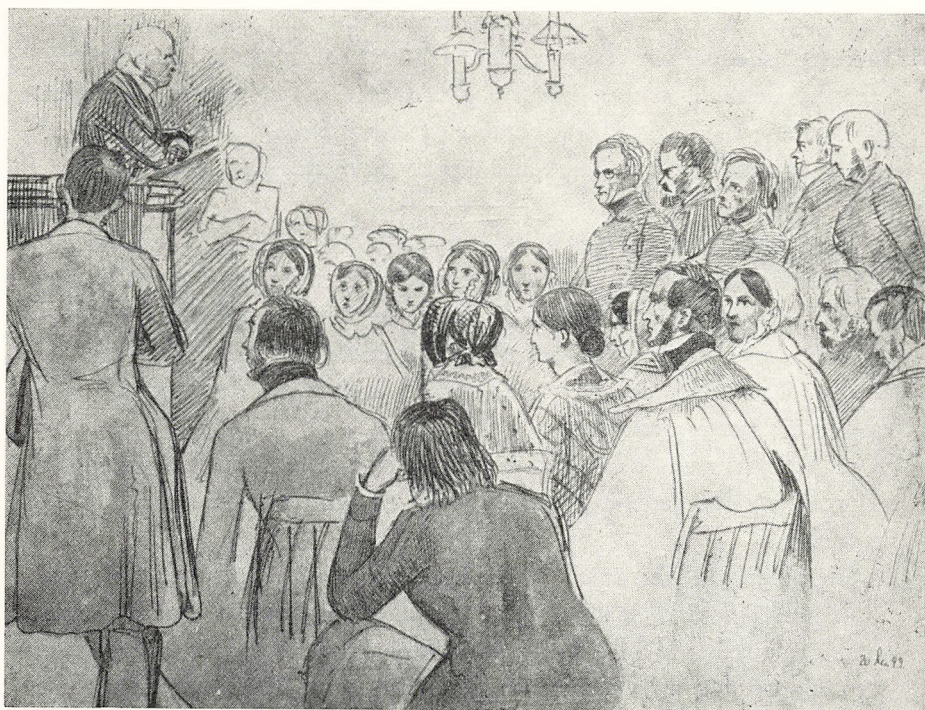
Dette er fortid, men ikke kun fortid. Også i dag optræder den onde pessimisme. Dramaet ved Hiroshima blev »vores klima«, siger Halfdan

Rasmussen. Slægtledet, som lever mellem Lidice i Tjekkoslovakiet og My Lay i Vietnam, kan umuligt ryste menneskets dybe fald af sig. Over de gamles mørke jord lyste trods alt »Himlens Frydesal«. Sådan er vor tids pessimisme ikke. Den har ført til fornægtelse, til nihilisme med »nat før fødsel, nat bag død, uberørt af livets gnist«, som Tom Kristensen skrev efter første verdenskrig. Efter den anden krig har Malinovski givet udtryk for vores jammerdal: »Blikket søger en klode af fred, men ingen enhed er den sidste, ingen grænse urokkelig, selv i evigheden kløves de elskende til roden . . . ingenting står fast, end ikke smerten eller længslen . . . der er ingen løsning eller ligevægt, der er ingen bolig på jorden . . .«. Det er konsekvente ord om en beklagelig, men sædvanlig livsopfattelse i nutiden.

Men også modsatte anskuelser er almindeligt udbredte. Det 19. århundredes fremskridtsoptimisme lever videre i vestlandenes velfærdsideologier og perspektivplanlægninger og i østlandenes forestillinger om et kollektivt idealsamfund i fremtiden. En anden modsætning til jammerdalen møder vi i drømmen om et nyt samfund, f. eks. i nogle halvgamle »op-rørere«s ustrukturerede opposition til tidens materialistiske samfundsudvikling, men også positivt og tiltalende i ungdommens behov for miljøer og i dens søgen efter nye samværsformer. Desværre er det meste blot udtryk for de velkendte, forgæves tanker om jorden som et »tempel for glæden«.

Hermed står vi igen ved det omtalte brev. Hvad var det, Grundtvig skrev om højskolen? At den skulle kalde en højere opfattelse af tilværelsen frem end de opfattelser, man sædvanligvis træffer på. Dem har vi set nu, også i nyere variationer. Den »højere Betragtning« formulerer han desværre ikke i brevet. Men vi ved, at to ord gang på gang dukker op, når han nærmer sig sagen. Ordene GÅDE og KAMP.

Nogle måneder efter brevet talte han ved sin højskoles indvielse på »Marielyst«. Han sagde da, at han ville fastholde den tanke, at mennesket er »en forunderlig Skabning af Støv og Muld, der dog med Ordet, det fuglevingede Ord paa Tungen, bærer Lyset usynlig i sig, kan bære et heelt Himmerig eller Helvede i sig, og bærer sædvanlig lidt af begge Dele«. Sådan omtales det gådefulde og modsætningsfyldte menneskeliv. Modsætningerne får også udtryk i hvert vers af »Solsangen«, som han skrev til indvielsen, og som nu i snart en halv sæson er blevet hånet i Jesper Jensens spil om skolen på Fiolteatret. Naturligvis er sproget både i

Grundtvig på Borchs Kollegium. 1843.

talen og sangen for blomstrende i vore øjne. Men det er dog ligetil, nemlig at tilværelsen rummer uforståelige og uforligelige modsætninger, som det er falskneri at tro, man kan besværges ved nok så ophøjede ideologier – det være sig af religiøs, filosofisk eller politisk art, og som det er utilladeligt at fortie i en skole, der vil oplyse voksne mennesker om vor tilværelse.

Ved en anden lejlighed på Grundtvigs Højskole talte han om en stadig kamp mellem sandhed og løgn, liv og død, lys og mørke. Og med fynd fik en tysk teolog det berømte svar: »Mein Gegensatz ist Leben und Tod«.

Men er Grundtvigs syn på tilværelsen redeligt, og næppe mange tør bestride hans realisme, da har hans anskuelse ikke filosofisk og fagteologisk interesse alene, men må træde frem i højskolens undervisning. Ikke at forstå på den måde, at der skal doceres livsanskuelsesteorier. Men således at undervisningen, hvor stærkt den end lægger vægt på det medborgerlige, og hvor stor nytte den end kan hente hos nutidens voksen-

pædagogik, har et element i sig, som driver den enkelte unge – ikke ind i en slags andagt eller opbyggelighed – men til større selvbesindelse eller selverkendelse. Lykkes et højskoleophold, må det i første række være en tilskyndelse til, at man lærer bedre at gå tilværelsen i møde, som den er – så vidt man i det hele taget kan nærme sig menneskets virkelighed.

— — — — —

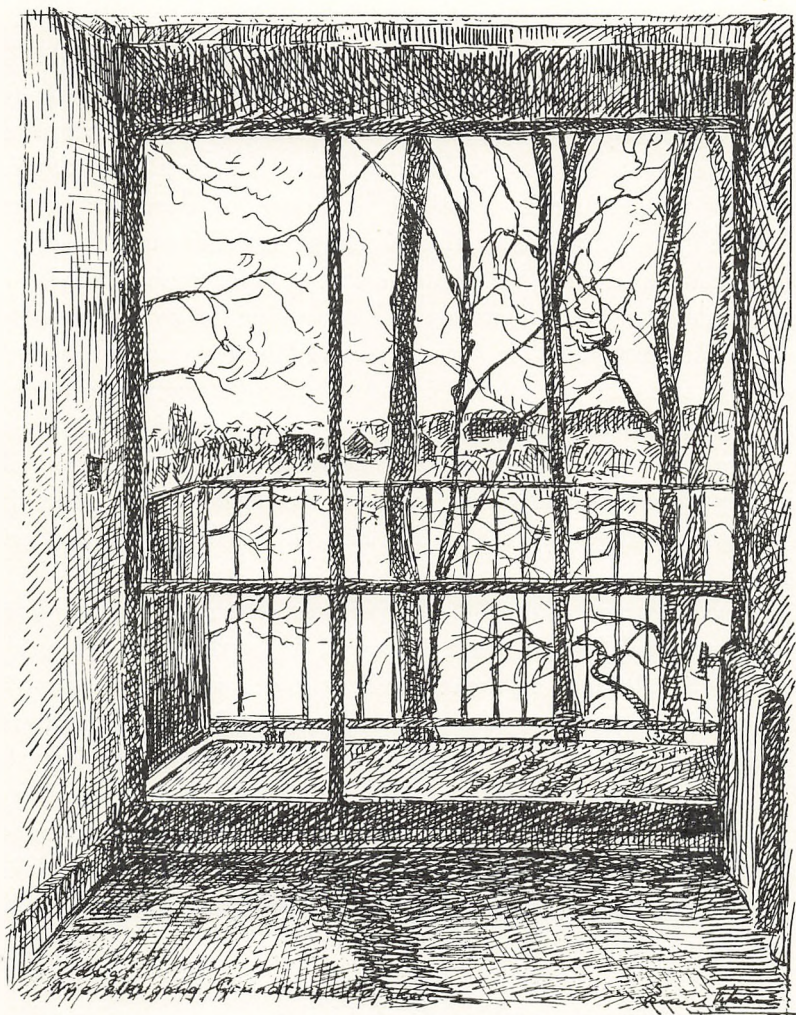
Nogle påstår, at det gamle højskoleløb er kørt. Det hele er bare fortid. Men er man ikke forud indtaget, må den egentlige højskoletanke dog være meningsfyldt til enhver tid. Det er selvfølgelig påkrævet, at konfrontere historien med nutiden. En arv er kun noget værd, hvis den kan bruges. Derfor spørger vi om de særlige problemer og muligheder for højskolens fjerde generation.

Jeg tror, de navnlig er at finde på følgende tre områder: elevholdenes sammensætning, undervisningens formål og selve højskoletankens godkendelse.

Først eleverne. Det er vigtigt, at højskolen endelig er blevet folkehøjskole i den forstand, at der kommer elever fra alle kredse. Den situation, man har ønsket sig i hundrede år, er indtruffet. Men den stiller krav, som ikke er lette at honorere. Og det viser sig, at gamle traditioner kan tynde.

Der, hvor problemet findes, når mennesker skal i kontakt, er på sprogets område. Det er ikke nok, man vil sige noget til andre, men også hvordan det siges. Skolemiljø og arbejdsklima afhænger bl. a. af, at eleverne oplever undervisningen som replikker til dem. Men højskolefolks sprog har ofte været stærkt miljøfarvet. Det er urimeligt at kalde højskolen, selv den gamle højskole, klassepræget, men miljøpræget har den været. Stærkest mærker man det i sangbogen – mest i de sange, ingen synger. Men en udvikling er nu i gang, hvor et næsten forladt, konventionelt livsmønster med tilhørende ordvalg stryges af.

På hele det område har højskolen i dag måske mest besvær med dem, der var elever for 20–30 år siden, og som nu burde kunne give deres voksne børn et puf i retning af højskolen. Navnlig burde de indse, hvilket folkeligt tab det er, hvis deres voksne unge f. eks. kun får en militær og en faglig uddannelse. Men det er så helt forunderlige forhold, man kan komme ud for pr. telefon fra eventuelt kommende elevers forældre, at man en gang imellem må tro, at de mener, det er en højskoleopgave at rodfæste deres unge i just det livsmønster, de selv holder af. Er der

mange langhårede hos jer, knirker det i røret. Ordet dækker over mere end hårets længde, véd man. Man prøver at brumme i tragten, at skolens opfinder himself var både langhåret og skægget, og at hans håb var, at murene måtte revne på »Borg og Kirke«. Det var i »Aabent Brev til mine Børn«, han fremkom med det fromme ønske. Og det skete som bekendt! I dag revner andre mure: samfundets opbygning forandres, og gamle miljøer, hvor man trivedes, er i krise.

Når miljøerne sammenblandes som nu – også på højskolerne – er der ikke mange unge, der kan holdes inden for et lukket gærde. Det er så højskolelærernes problem, om vi kan undervise, så der bliver forbindelse ikke blot med unge, som kommer fra gamle livsmønstre, men også med dem fra miljøer i opløsning, f. eks. landbymiljøet, med dem fra de ny miljøer, f. eks. de talrige bymiljøer, og dem, der kommer fra mærkeligt miljøløse steder. Kan så mange forskellige unge komme til at komme hinanden ved? Vil de kunne opleve, at mennesker er fælles om mere end det, der umiddelbart ses. Fælles om visse livslove og grundlæggende vilkår, som alle må leve på og med? Fælles om så meget, at det er rimeligt at tale om menneskelivet som noget, vi ejer sammen? Jeg tror, det er nødvendigt for at forstå, at vi hører sammen, at vi *hører* sammen, ikke bare – naturligtvis – lytter på en højskole, men lytter til hinanden i hjem og på arbejdsplads. Den, som ikke kan høre på andre, når sjældent langt med sit eget, mens den, som kan, vil skaffe sig et fond af erfaringer.

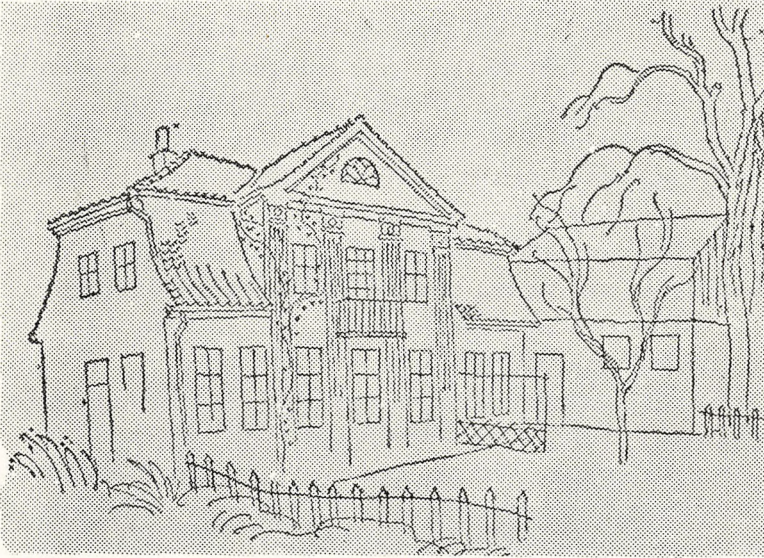
Også på højskolerne i dag må eleverne accepteres som de er, for at undervisningen skal føre til noget. Ellers vil de hverken høre på os eller høre sammen eller lade sig noget som helst sige. Accepterer vi dem derimod, ser vi også, at der altid er et flertal, som trods forskelle indbyrdes og skepsis over for den verden, man har etableret for dem, alligevel er fælles om at spørge om meningen med deres liv og med den verden og det samfund, som de er sat for at skulle leve i. De bærer ungdommens signatur til enhver tid: de søger en holdning til tilværelsen, noget de kan tænke over og måske leve livet på. Og de ønsker slet ikke selv at blive stående, hvor de står.

— — — — —

Et andet presserende problem for højskolen i vor generation er dens stilling til det moderne uddannelsessamfund.

Man skal jo være varsom med at udtale sig på andres vegne. Men det er mit indtryk, at højskolen må stå tøvende over for at tilbyde undervisning af rettighedsgivende karakter. Naturligtvis bør der bydes på stabil undervisning i en række fag, som eleverne ønsker, som de er motiveret for og siden kan få nytte af. Sådan har det også altid været. Men derfra til virkelig forberedelsesundervisning er der et langt skridt. Kan man indbyde til egentlige forberedelseslinier, medmindre man er villig til at påtage sig et vist ansvar for elevens faglige fremtid? Og kan det i det

Memorandum

Grundtvigs Højskole 1856—90. »Marielyst«.

hele taget gennemføres på de nuværende kortvarige højskoleophold? Jeg tror det ærlig talt ikke. Danmark har jo ikke andetårs- og tredieårs-kurser som f. eks. Sverige. Forsøger man alligevel, rammer det vel højskolens hovedfag? De, som ikke har glemt, at højskole er noget andet end eksamensskole, véd, at der ikke skal satses meget på kundskabstræning, før folkehøjskolen flyver ud ad vinduet.

Måske kunne man indrette et andetårs-kursus til sådan brug. Det var, hvad det norske højskolenævn foreslog som en udvej. På Grundtvigs Højskole har vi indrettet os på den måde for et enkelt lille, eftertragtet fags vedkommende, nemlig socialpædagogik. I det giver vi ca. 40 timers undervisning, men kun for fortsættere, altså ikke for elever på efterårs-skolen, men kun for dem, der tager vinterskolen med. Og det giver jo disse elever en vis kompetence, sålænge det nu varer.

I almindelig må man sige, at højskolen ikke skal være en skole for erhvervslivet. Dens opgave er at være højskole. Hvad ellers?

Vi ved jo, at andre skoleformer let mister det præg, der oprindeligt og ideelt var tiltænkt dem, takket være pensalæsning og uafledigt kundskabsarbejde. Højskolen er sikkert uden fremtid, hvis den ikke af al

magt står fast på sin egenart. Måske også formulerer sig tydeligere i så henseende, end der før var behov for.

Man skal selvfølgelig ikke negligere de unges fremtid. Men det bedste, en højskole kan yde i den forbindelse, er at tilbyde en tid og et fristed til personlig udfoldelse af anlæg og evner, kort sagt give mulighed for den modning, som der trænges så meget til nu, hvor eleverne længere end før har været låst fast i deres barndomsomgivelser takket være den lange skolegang. Det skolemiljø og arbejdsklima, som skulle findes på en højskole, har hidtil vist sig at være af betydning, har vist sig at være en god, menneskelig forberedelse. Værdien heraf – også for arbejds- og erhvervs- livet – turde være indlysende.

Også ved stillingtagen til uddannelsessamfundet bliver altså det egentlige tilbage: at være en skole for livsoplysning. »Menneske først« har man en gang imellem brugt om højskolens form for oplysning. Det betyder, at højskolelæreren efter den oprindelige tanke i ethvert fag er forpligtet til at sigte efter dette »Menneske først«. Det behøver ikke at betyde enighed om, hvad der ligger i udtrykket, for det er man ikke så enige om mere. Men omsat i praksis betyder det, at selv om en højskole til skiftende tider på skiftende undervisningsområder imødekommer vekslende aktuelle behov, må det være rigtigt, at dens hovedfag er af den slags, som ikke bare giver viden, men også appellerer til eftertænk- somhed og dermed til menneskelig modning. Man har nok slæbt en del af de fag, der kan være tale om, ind i skoler for store børn. Og man kan naturligvis dér give en vis overfladisk realviden. Men vurdering og for- ståelse skal der voksne elever til.

— — — — —

Et sidste problem for 4. skolegeneration skal kun berøres, selv om det måske er det mest skæbnesvangre. Jeg tænker på den modvind, som det menneskesyn, højskolen er bygget på, er udsat for. Det er karakteristisk for tiden nu, at der sker en stadig udbredelse af livsopfattelser, der er højskolens oprindelige grund fjendtlig. Det drejer sig navnlig om et materialistisk helhedssyn, der hviler på biologi og psykologi. Folkehøjsko- lens grundsyn var aldrig materialistisk. Da jeg i indledningen her for- søgte at fremstille det, gjorde jeg brug af nogle Grundtvig-udtryk. For det første: *Menneskelivet er en gåde*. Naturligvis har forskningen skaf- fet os en mængde kundskaber om mennesket – legemligt, psykisk og so- cialt – men mennesket som person, altså som en helhed betragtet, som

Memorandum

Oktober 1970.

individualitet, har vi ingen almengyldig viden om. – Og desuden: *Menneskets vilkår er kampens kår*. Det er en grundsituation, som ikke kan afskaffes, selv om modsætningernes øjeblikkelige skikkelser forandrer sig og vel nok ændres noget.

For at ildesindede personer ikke skal tale om »ideologisk kartoffelhypperi« (betegnelsen blev anvendt i sommer af en ellers begavet kulturmedarbejder i Danmarks Radio) gør jeg opmærksom på, at helt det samme synspunkt findes hos Søren Kierkegaard: Mennesket er en gåde, fordi det personlige er noget gådefuldt. D.v.s. at man ikke udtømmende kan begribe mennesket igennem den viden, man har om det. Man kan høre til de nøjsomme, som driver det personlige ud og nøjes med kroppene, blot man så forstår, at derved taber man det egentlige menneske af syne. For den materialistiske naturvidenskabsmand har det personlige ingen interesse – det rykker i hvert fald i baggrunden. Han regner med, at mennesket principielt er, hvad han véd om det. Han fremstiller alt i vort liv som udslag af biologiske og psykologiske og sociologiske processer alene. Man kan forstå, at den metode er et godt arbejdsgrundlag. Naturvidenskabsmanden ser blot ikke, at der er stor afstand fra en undersøgelsesmetode til livsforståelse. Søren Kierkegaard omtaler den type viden-

skabsmænd som »disse slagtersvende, der mener ved hjælp af kniven at kunne forklare alt«.

Men der er også en anden slags naturvidenskabsmænd, og dem kan folkehøjskolen let samarbejde med. Også de kan plukke alle blomstens bæger- og kronblade af og studere dens kønsorganer (støvdragere og støvfang), trævle stængel og stilke op og efterse alting under et mikroskop, ja, de kan skrælle lag på lag af blomsterplantens løg – men dog må de indse, at de umuligt kan forklare det konstituerende i plantens skønhed og liv. De véd godt, at alt levende principielt er mere, end de véd. De må sige som salmedigteren:

*Gik alle konger frem på rad
i deres magt og vælde,
de mægted ej det mindste blad
at sætte på en nælde.*

Eller måske foretrækker de visse-vasse-mandens måde at sige det samme på:

*Den stærkeste mand i verden
kan bære en flodhest i tænderne
og løfte en sporvogn fra skinnerne,
mens han klapper i hænderne.
Men sætte en blomst på det lille strå
og farve den vældige himmel blå
og skænke sin søster en mælketand
det magter han ikke, den stærke mand.*

Med andre ord: de mange overgange fra frøet til kimplanten til blomsten lader sig ikke udrede. De mange overgange i et menneskes liv er også gådefyldte og uforklarlige. De beror i hvert fald ikke kun på naturprocesser – for en stor del spiller også overleveringerne og historien en rolle, selv om man ikke kan trænge til bunds. Hvem kan sige os, hvordan et menneskes bevidsthed om sig selv og verden omkring det opstår? Eller hvordan bliver f. eks. gudsbevidsthed til? Der er gåde på gåde! Så uigenemskuelig er tilværelsen, at man må sige nej til alle firkantede livsanskuelser. De kan aldrig omfatte hele mennesket.

Memorandum

Mest har man lyst til at sige, at det at være menneske er det samme som stadig *at blive til* som person under de modsætninger og spændinger, som vi er sat for at måtte leve med . . . Det er en sådan meget løs anskuelse, der er baggrunden for højskoletanken. Derfor er som før nævnt skoleformens hovedfag sådanne, som kalder på eftertanke og erkendelse, vurdering og valg. Ikke på den måde, at højskolen skal vælge for eleverne. Ville vi give dem en madkasse med for hele livet, endte det med, at brødet blev muggent. Heller ikke ved at levere et helhedssyn som en slags idélære. Men det må ligge bag ved alle fag og former, så undervisningen og skolelivet får en karakter, der frigør de unge til personlig stillingtagen under ansvar for næsten. Det er nok her, den nuværende skolegeneration har sin alvorligste opgave – højskoletankens aktuelle forvaltning, mens andre tanker og anskuelser populariseres og breder sig. Det er med andre ord selve fundamentet, det gælder. Derfor behøver man ikke at afstå hverken fra ny-orientering eller ny-tænkning. Begge dele er lige så nødvendige som at bevare højskolens gamle grund.

S. Haugstrup Jensen.

Rejsebilleder

Toget duver af sted gennem Tysklands lyse høstmarker, forbi landsbyer med gårdenes høje, rødbrune tegltage samlet omkring kirketårnet. Til siderne kantes sletten af fjerne, disede højderygge.

Det sker, at toget holder ude på linjen og venter på, et modgående skal passere. Da bliver der med ét så stille. Lærken slår over markerne. Henne i en haves grønne frodighed småsnakker en kone med sit barn.

Et ryk – og vi ruller videre ud i solen, mens søvnigheden breder sig i kupeerne. Sådan et øjeblik kan det slå én med taknemmelighed: Hvor godt det er at kunne rejse! – Det er dog en af livets gaver. – Om nogle få timer at kunne spadserere ud i en fremmed by og gå på opdagelse med turistkontorets lille kort i hånden.

Den fremmede by er Nürnberg, og målet dér er en stor udstilling, som afholdes i anledning af, at det er 500 år siden kunstneren Albrecht Dürer blev født her. Han var kobberstikker, maler og gav tegning til træsnitserier, i regelen med bibelske motiver. 1528 døde han i sin fødeby, højt anerkendt og æret af byens råd og rigets kejsler.

Nürnberg blev ødelagt under krigen. Indtil da havde den ligget som en velbevaret stad netop fra Luthers og Dürers tid. Man har genrejst de gamle kvarterer og bymuren med dens vægtergange og broer og tårne og tinder. Over den gamle bykerne knejser fæstningen som en levende illustration til reformatorens djærve: »Vor Gud han er så fast en borg«. – Byen er smuk og livlig. Fra de slanke, gotiske tårne på Lorenzkirken ringer det dumpt og beroligende ud over gågadenes ferieglatte mennesker.

Foran udstillingskomplekset vrimler det med busser og turister. Og inde i salene står folk som sild i en tønde, så man dårlig kan komme til at se billederne på væggen. – Man køber da et katalog med mange gengivelser og sidder nu hjemme en oktoberaften og kigger i det, mens det stille regner derude, og de sidste æbler falder i græsset med bløde dump – sidder og genkender.

Jeg har bladet op på Dürers kobberstik fra 1513, »Ritter, Tod und Teufel«.

Rejsebilleder

»Ridder, Død og Djævel«.

I en poleret kobberplade på cirka 25 cm gange 19 cm har kunstneren med skarpe og spidse instrumenter ridset og skåret klicheen med mange og bittesmå detaljer, i sig selv et imponerende stykke kunsthåndværk. Billedet, man ser, er altså et grafisk blad, et tryk.

Hovedpersonen er ridderen på hesten, fulgt af den trofaste hund. Dét parti udgør et roligt hele, som kan minde om en rytterstatue af dén slags, man har set så mange af, at de ikke gør indtryk mere. Det havde man bare ikke den gang. Vi véd, at Dürer, før han gik i gang med at arbejde på stikket, gjorde grundige studier hos italienske kunstnere. Og de havde igen studeret oldtidens kunst.

Han har da også i billedet af ridderen opnået dén ro, som var hans tids, renæssancens, kunstneriske ideal. Som modstykke træder det brogede mylder frem, der omgiver rytteren. Der er Døden med timeglasset. Hans hest med det bøjede hovede fremhæver rejsningen i ridderens stolte gang. Der er Djævelen, et fabelvæsen med tryne og horn og gevækster, i meget nær familie med de djævle, som i senmiddelalderen myldrer frem på vor egen jord i danske kirkers kalkmalerier. – Man kan sige, at to tidsaldre mødes i kobberstikkets skikkelser.

Ridderen skrider frem uanfægtet af Død og Djævel, mellem klipper og gennem vildsomt krat. Over kløften i midten hæver sig langt borte i det fjerne den »faste borg«. Klart tegner den sig mod himmelens lyse felt.

Det er klart, at billedet er symbolsk. Og symbolikken er ikke særlig indviklet: Dürer har villet give et billede af kristenmennesket og dets vej gennem den farlige tilværelse. Fuldt rustet mod undergang og ondskab styrer rytteren fremad »blandt håbets og frygtens de stridige ting« med udsigten åben til borgen, som er Gud. – Billedet af den pansrede soldat stammer fra brevet, som Paulus sendte menigheden i Efesus. Det er heri han skriver, at de skal iføre sig »Guds fulde rustning« for at kunne holde stand mod Djævelens snigløb. Brynjen skal være retfærdighed, troen den kristnes skjold, og han skal føre »åndens sværd«, som er Guds ord.

Man kan sige: et halvt årtusinde er lang tid, fjerdedelen af vor tidsregnings år – og hvad kommer dén tids billedlige udtryk os ved i dag? – Ja. Jeg har aldrig set så mange udstillingsgæster som her i Nürnberg, så noget må den gamle kunst derinde på væggene have at sige nutidens mennesker.

Naturligvis kan der være mange årsager til det overvældende besøg. Albrecht Dürer er nu engang en klassiker i Tyskland. Man er fortrolig med hans billedverden fra hjem og skole. Også i mange danske stuer hænger der gengivelser af hans tryk. – Der er mange forklaringer. Men

Rejssebilleder

de bortforklarer ikke den kendsgerning, som jeg synes, man lærer at bøje sig for: folk – det vil sige du og jeg – har en eller anden sans indbygget for det aktuelle, det, som i dybeste forstand vedkommer os. Og lad det bare lyde som en frase, at tiden omkring 1500 har usædvanlig mange træk fælles med vore dage. – Den har det faktisk!

Der skete i de år mangt og meget, der kunne slå grunden væk under tilværelsen. – Verden blev større. Dürer fortæller fra en rejse til Nederlandene om mærkelige ting, der var bragt hjem fra den nye verden. Han står ikke med en månesten i hånden, men med noget ligeså forunderligt: guld og sølv i ufattelig mængde. – Og verden blev mindre. – Gamle autoriteter kom nærmere ind på livet af én, og da så de menneskelige og skrøbelige ud. Ny viden rokkede let ved deres magt. Social og religiøs uro ulmede alle vegne. I lys lue slog det ud i reformation og borgerkrige, men også i angst og sværmeri.

Under de forhold måtte billedet af troen og håbet nok blive som Dürers. Der måtte panser til, og målrettethed, hvis man ved Guds hjælp skulle gøre sig håb om at slippe vel forbi »den gamle fjende led«.

Hvor man frygtede ham! – Det præger hele billedet. Tilværelsens natside er jo med til at give ridderen hans strenge, krampagtigt spændte holdning.

Dürer kendte andre holdninger i tidens situation og har også skildret dem: den stille, isolerede fordybelse – og tungsindet. Men heldigvis har han også med sine billeder af de små og nære ting føjet træk ind i sit livsværk, der mildner det tungsindige præg, det som helhed har. Han må have oplevet gode stunder, mens han sad og omhyggeligt tegnede Vorherres blomster og græs og den brune hare.

Vort sind næres af billeder. Kunsten rækker os dem, og andre får vi foræret som frugt af hændelser omkring os, af det, vi ser og oplever. Det kan være billeder med holdning og mening som Dürers stik. De kan være mere diskrete. Eller de kan se helt betydningsløse ud og gå i glemme – og så måske alligevel en skønne dag få betydning. Umærkeligt er de rykket på plads, har bekræftet noget, udvidet vor erkendelse, sat ting på plads. Måske formet vore meninger, mere end vi formes af meninger.

Oplevelser hører sammen, og undertiden kan man se sammenhængen. Jeg tror f.eks. ikke, jeg – uden at have set Dürers kunst og set den på stedet – ville have glædet mig så meget, som tilfældet var, ved at se en anden – ældre – rytterskikkelse i kunsten.

Forresten må Dürer have kendt den, for der er ikke langt fra Nürnberg til Bamberg, hvor statuen er i domkirken.

Uden ar fra krigen ligger staden ved sin flod med grønne baghaver bugnende af bønner og kål og blomster. Fra broen går det ad snævre gader opad til kirken på bjerget. På afstand ser man den ligge som et stort skib med slanke master. Der er kønt i smøgerne med deres købmænd og bagerbutikker og skomagervinduer med spinkle jernsprosser. Oppe på hushjørnerne står helgenfigurer i malede nicher.

Nu er vi på kirkepladsen. Der er håndværkere på et af tårnene og også indvendig. Store dele af rummet er spærret af. – Men man kan se ham! – På en pille til venstre for koret med siden vendt ned mod skibet, godt hævet over gulv og bænke dér rider »Bamberg Rytteren«!

»Han er altså ikke ret stor«, sagde én derhjemme, for vi måtte ikke blive skuffede. Men skulpturen har da mindst naturlig størrelse. Og som alle andre gode kunstværker har virkningen ikke noget at gøre med, om det er stort eller lille.

Den er fra 1235. – På samme tid blev vor »Jyske Lov« skrevet ned. I den hedder det: »Det er en konges og en høvdinges embede, i det land de er i, at overholde dom og gøre ret og fri dem, der tvinges med vold, f.eks. enker og værgeløse børn, pilgrimme og udenlandske mænd«. Dén konge eller høvding er det, billedhuggeren har givet portræt af her i domkirken, idealbilledet af middelalderens kristne ridder.

Hesten er stiv; men dens enkle linjer og flader fremhæver den mere nuancerede rytter. Og baldakinen over hans hovede – den er udformet som en kirkemodel – samler yderligere interessen om mandsskikkelsen, især om ansigtet.

Bamberg-rytteren er ingen pansret ridder, men en ung våbenløs mand, ubeskyttet og hvilende. – I hans mærkeligt nøgne ansigt står meget at læse, synes man, og ord som »pligtfølelse« og »dristighed« melder sig. Men det er jo ikke til at sige, hvad det er, som griber én ved synet af ham. De vidt åbne øjne ser hen over vore hoveder, blikket er rettet mod et mål uden for rummet. Men kun han selv øjner »den faste borg«, som giver ham mod og inspiration til livets færd og opgave. Hans fribårne styrke synes at strømme til ham gennem ansigt og øjne. Her er i stenen skabt et sidestykke til Grundtvigs linjer om livet, der næres af de dybe længsler, »kun fyldestgjort af glans fra evigheden«.

Også til Bamberg kommer mange fremmede, som skal se kirkerne,

Rejsebilleder

»Rytteren« og kirkepladsens palæer og de mange kønne borgerhuse. Her kunne man let finde kulisser til »Faust«, til scenerne fra Gretchens hus og have.

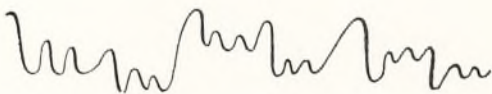
Vi går i middagsstunden videre af den skrånende og stærkt trafikerede gade, går langsomt langs husvæggene og er ikke meget for at vove os over på modsat side. – En halvstor pige er på vej hjem fra skole nede i byen. Hun må af cyklen og trække den. Vi har ikke talt et ord med hende; men hun må have opdaget os. Pludselig sætter hun cyklen og stryger i vældig fart op til en kirke på den anden side gaden – og hun tilbage igen for kort og kontant at oplyse os om, at den er lukket. Så kan vi spare de skridt. – Hun maser videre op ad bakken, men springer endnu en gang op mellem husene på en lille plads. Åbenbart véd hun, hvad folk kommer efter. – Jo. Dén kirke er åben, men klostergården er under restaurering. – Vi når knapt at få hende sagt tak. Hun fortsætter i sine egne tanker hjem til mad og lektier.

— — — — —

Nogle billeder fra en kortvarig rejse. Heldigvis ikke noget særligt, for kunst og mennesker møder vi jo alle. Men vi erfarer også, at oplevelser – hvordan det så går til – kan føje sig sammen, tage hinanden hånd i hånd, og uventet dukke op og tegne sig i sindet som en række billeder, der bliver stående bag tanker, som flimrer og flakker.

Jeg er glad for at gense billedet af den stålsatte ridder, der ufortrødent styrer frem trods alle farer. – Og rytteren i Bamberg, som var rejsens oplevelse. – Men jeg ville heller ikke for nogen pris være de billeder foruden, der fæstner sig, som man i hverdagen møder hjælpsomhed og venlighed. I dem er hjælp til rejsen gennem livet, hvordan den end former sig.

Emil Petersen.

Jeg er mig — det er *dejligt!*

*... »Læg mærke til, hvor mange »det«
der er i det her. »Det det det det«
sådan ser mit liv også ud. Det er
et »det«.*

Klaus Rifbjerg i
»Lena Jørgensen« etc.

For nogen tid siden diskuterede min tidligere kollega Thomas Bruun med sine elever, hvad det ville sige at »være sig selv«. Jeg tror nok det var Peter Seebergs novelle »Patienten« der var årsagen til halløjet. Jeg husker at bølgerne gik højt, og at man var i tvivl om hvordan den sag skulle angribes.

Var problemet ikke mere enkelt end man gjorde det til? Er ikke kødet, senerne, blodet – og hvad ved jeg – simpelthen selvet? Men nogle mente at sagen ikke drejede sig om det. Det var noget »indre« noget. Og så blev det hele naturligvis frygteligt svært.

Man opdagede, at dette indre var vægtløst, usynligt, umåleligt – ja, at det slet ikke optog nogen plads, men tværtimod kun syntes at være tilstede hvor noget andet i forvejen var (Albert Dam: »Vesteuropæers Bekendelser«). Og det strider imod enhver fornuft at diskutere noget der ikke er korporligt til!

Hvor meget vi end ved eller ikke ved om tingene der omgiver os i verden, ved vi i hvert fald *så* meget, at hvor én ting er, der kan en anden ting ikke tage plads. Den er simpelthen besat. Men altså dette »indre« (Hvad skal vi kalde det? Ånd, sjæl, psyke?) er af en så ubændig natur at det simpelthen ikke har nogen natur! Det kan ikke gøres til genstand for nogen materiel undersøgelse: man kan ikke sætte det foran sig på bordet og analysere det. Tja – hvad gør man så?

Jeg tror man må prøve at forstå problemet ud fra det indre. Det nytter ikke at undersøge selvet (hvis der iøvrigt skulle findes et sådant selv) i kraft af omverdenen – i kraft af en væreform som slet ikke kommer selvet ved. Omverdenen, materien, stoffet er selvet uvedkommende. Vi må bære os listigt ad og prøve at afvriste selvet et svar ud fra det »indre« selv.

Nu går jeg måske lidt for hurtigt frem. Lad os begynde forfra. Eleverne og Thomas diskuterede og kom – på grundlag af Seebergs novelle – frem til at det naturligvis ene og alene drejede sig om noget indre.

For dem der ikke husker novellen, handler den om en mand der snart får den ene – snart den anden legemsdel udskiftet, dels med kunstige – dels med andres lemmer. Til slut har han fået udskiftet alle sine lemmer. Til og med hovedet. Nu ligger han og spekulerer på hvem han egentlig er? Alt det han var før, er jo væk og erstattet. Er han nu *sig selv*?

For at få ny gang i debatten, arrangerede Thomas og jeg en fællestime hvor vi to skulle komme med et indlæg. Hvorefter der igen skulle diskuteres.

Mit indlæg var alt for svært. Det bidrog bestemt ikke til at gøre diskussionen levende og interessant. Årsagen til det var sikkert at stoffet ikke egnede sig til mundtlig fremstilling. Derfor trykkes det her. Omarbejdet og forhåbentlig mere let fatteligt.

»Er du dig selv?« bliver man spurgt. Og så fristes man naturligvis som katten hos Piet Hein til at svare: Jeg *er* sgu min egen. Men man er blevet forsigtig med årene og farer ikke så letsindigt frem at man svarer på et spørgsmål med en mystifikation. For det var jo netop spørgsmålet: *Hvad vil det sige at være sin egen*?

Nu kommer det an på fra hvilket synspunkt man betragter problemet. Et logisk svar kan for eksempel være: Naturligvis er jeg mig selv, hvem ellers skulle være netop *mig* selv. Idet vi går ud fra at et sådant selv forefindes – at ethvert menneske har noget der kan kaldes dets selv. Sætter man spørgsmålet så direkte på spidsen bliver svaret det rene vrøvl. Men med en sådan spidsfindighed kan man ødelægge enhver diskussion i starten.

Meningen med spørgsmålet er for mig at se: *Det du giver dig ud for at være* – er det dig selv?

Som bekendt manifesterer (fremtræder, viser) vi os i vore handlinger og adfærd. Det indtryk andre har af os har de fået ved at »studere« vor måde at være på. Men problemet er yderst subjektivt og kun af interesse for én selv: Er det som andre ser og tror man er, i overensstemmelse med det man inderst inde selv gerne vil være? Vi kender sikkert eksemplet med den nye elev i klassen der siger noget morsomt for at hævde sig. Herefter bliver han stiltiende klassens klovn. Man forventer at han er morsom. Selv kunne han måske tænke sig at spille en anden »rolle« men

tør ikke af hensyn til den plads han har vundet i gruppen. Han fremtræder nu som én der ikke selv har valgt sin væremåde. Er man altså en sådan nikke-dukke der handler som »man« gør, og gør som »man« bør? Eller er man blot et resultat af utallige påvirkninger gennem livet?

Mennesket er et historisk væsen. Med udtrykket »historisk væsen« menes ikke alene den faktiske historie som alle mennesker har fælles: vor viden om forfædrenes gøren og laden. (Historien som sådan er så indlysende vigtig at enhver af os er total rodløs uden, og ikke nok med det, uden historie kan der overhovedet ikke ske nogen udvikling. Vi befandt os så på abestadiet). Men i denne sammenhæng menes først og fremmest vor egen historie: vor viden om vort eget livs tildragelser. Det vi foretog os i går er en del af vor ganske personlige historie. Men også det vi undlod at gøre er vor historie. På godt og ondt har den skabt os til det vi er.

Det enkelte menneske er blevet til det det er i kraft af sin historie (Mennesket er det det gør. Martin Heidegger). Forudsætningerne for hvad man gør, tænker og siger er ens historie. Dyrene har ingen historie, derfor er der heller aldrig sket nogen udvikling i dyreriget. En tiger lever som en tiger altid har gjort, og den vil også i fremtiden gøre det, hvis mennesket ikke griber ind. Mennesket er uløseligt knyttet til sin historie.

Vi er altså resultatet af de utallige påvirkninger vi har modtaget. Er man så sig selv? Svaret må med denne baggrund blive et nej.

Men så simpelt er problemet nu heller ikke.

Samtidig med at mennesket er et historisk væsen, er det også et reflekterende individ. Det vil sige at alle de indtryk vi har fået – alle de påvirkninger vi er et resultat af – har gennemgået en proces i vort intellekt. Vi modtager sanseindtryk og påvirkninger fra omgivelserne, men vor »modtagerstation« fortolker dem på sin måde.

Samtidig med at vi er et resultat af påvirkninger, er disse blevet bearbejdet af selvet. De har været genstand for selvets refleksion, før de igen bliver udtrykt af selvet. Disse tre processer, først modtagelsen af påvirkningerne, så refleksionen over disse og endelig resultatet af de to første, nemlig selve handlingen foretages af selvet. Noget af menneskets »eget jeg« vil altid følge med.

Men denne sidste proces kan foregå mere eller mindre bevidst. Nogle mennesker lader indtrykkene komme til sig uden en bevidst refleksion – uden at tage stilling til om man ønsker at lade sig påvirke. Der er altså

tale om en valgsituation. Vil man vælge at lade sig påvirke, eller vil man ikke? Det er iøvrigt ligegyldigt hvad man vælger: man har i alle tilfælde valgt. (Søren Kierkegaard)

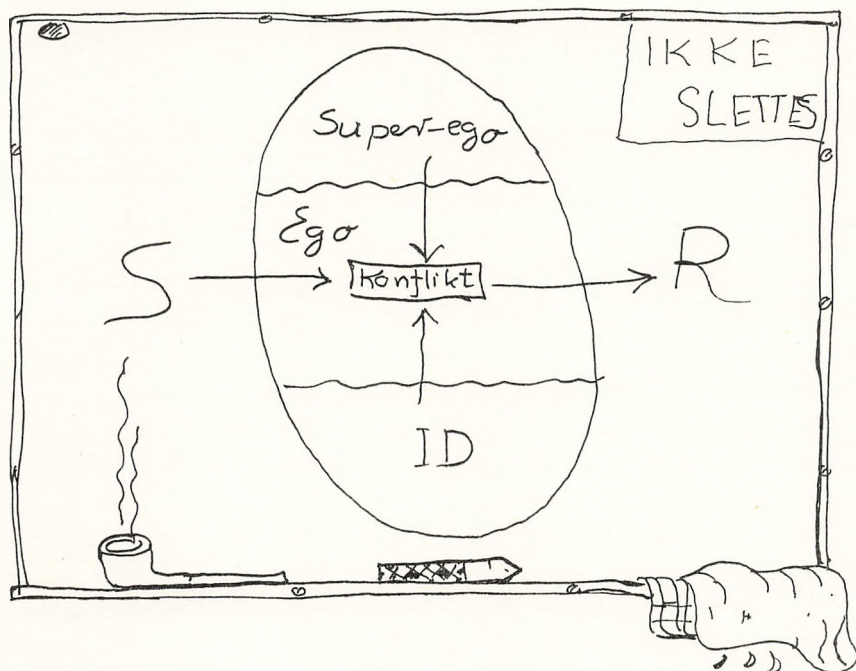
Mennesket stilles dagligt over for en mængde valgsituationer. Dette er ikke højtravende filosofi, men dagligdags realiteter. I dette øjeblik kan mine læsere for eksempel være i et frygteligt dilemma (Undskyld, jeg har ikke noget bedre eksempel for hånden). Skal jeg blive ved med at læse, eller skal jeg holde op? Måske har nogen allerede valgt. For eksempel at holde op. (Så læser de naturligvis ikke dette!)

Spørgsmålet er nu: har denne handling været et resultat af et bevidst valg? Er beslutningen taget ved hjælp af ens fornuft og intellekt? Eller er valget taget af et jeg der har været passivt uden viljens og forstandens hjælp? Har selv et »sneget sig« til at manipulere med én? Trods dette er det som sagt et valg.

Man vælger altså ofte uden at være klar over at man har valgt. Det siger sig selv, at det er ikke særlig hensigtsmæssigt når det gælder vigtige afgørelser. Hvordan kan det så ske at menneskets vigtigste »organ« – intellektet, kan virke uden selvets kontrol? Lad os kaste et blik på Sigmund Freuds personlighedsmodel. (Efter E. S. Madsen: »Elementær indføring i psykologi«).

Det er umuligt at illustrere menneskets »personlighed«, men tegneren har valgt at lade den fremstå som et æg, og det er ikke nogen ringe idé. På tegningen, der viser menneskets tankeapparat, eller forudsætningen for vore handlinger, står ID for drifterne, der er medfødte, elementære behov. Drifterne (sult – tørst for eksempel) bestemmer udelukkende menneskets første handlinger. Et spædbarn der vågner af sult vil øjeblikkeligt give sig til at sutte hvis moderens bryst eller en sutteflaske er indenfor rækkevidde. Drifterne er også årsag til de første følelser. Disse opstår når drifterne bliver meget stærke, eller når man ikke får dem tilfredsstillet. I menneskets »barndom« er drifterne således fuldstændig uden fornuftens kontrol. Hvis vore handlinger senere i livet kun skulle begrundes i drifterne, ville der ikke ske nogen udvikling af personligheden overhovedet.

I modsætning til drifterne er jeg'et (på tegningen: ego) ikke tilstede ved fødselen, men udvikles relativt hurtigt. En heldig udvikling af jeg'et er afhængig af vækstvilkår og miljø. Jeg'ets primære opgave er at sørge for at drifterne bliver tilfredsstillede, men det skal også sørge for at

drifterne ikke tager overhånd. Jeg'et er altså en slags sikkerhedsventil. Barnet lærer hurtigt nogle »trafikregler« (– at tage hensyn for eksempel) der gør livet mere behageligt, og dette sker oftest på drifternes bekostning. Barnet lærer at omverdenen (mor – far) ikke synes om at det lader sig dirigere af drifterne. Det får henholdsvis ros og bebrejdelse, måske også straf. Derved opbygges langsomt et over-jeg (super-ego på tegningen) – et slags samvittighedsorgan for hvad man må og ikke må. Efterhånden antager barnet disse moralregler som sine egne.

På tegningen står S for sansepåvirkning og R for reaktion (handling). Lad os illustrere med et eksempel: Man er sulten. I et åbentstående vindue ser man en kage (S). Nu træder ID'et øjeblikkelig til og forlanger at den simpelthen skal spises. Men lige så hurtigt siger super-ego at man ikke må stjæle. Her opstår altså en konflikt mellem ID'ets ønske og super-ego's bud. Det er ego's opgave at løse denne konflikt. Når den er løst kommer så handlingen (R). (Ego valgte for eksempel at stjæle kagen, eller at gå forbi).

Jo mindre bevidst denne proces er, jo mere lader man sig styre af sine normer (super-ego) eller af drifterne (ID) Er driftslivet unaturligt stærkt,

kan det ende tragisk. (Forbrydelser for eksempel). Er super-ego for dominerende vil man ende som den rene sippe-nippe. Men i begge tilfælde er ego's funktion næsten sat ud af spillet.

I korthed kan man sige at når man vælger uden en bevidst afgørelse er enten drifterne eller ens moralnormer for stærke. Eller ganske enkelt er det fordi man er for sløv i betrækket! Man er måske godt på vej til at glemme at der er noget der hedder at tænke!

Kan man vælge sine påvirkninger? Ja naturligvis kan man det. Og der er heller ikke noget til hinder for at man kan ændre tidligere påvirkninger. De ene eller den anden vej – efter ens *egne ønsker*. Det kommer fuldstændig an på hvor stærk ens personlighed (ego) er.

Nu kan man svare anderledes på spørgsmålet: »Er jeg mig selv?« *I valget* er den enkelte sig selv. Måske var det mere korrekt at skrive: *I valget* kan den enkelte være sig selv.

Det er vanskeligt for nogle at sige ja til dette. Konsekvensen er nemlig at vi for det meste er vore egne skyldnere. På den ene eller den anden måde er vi blevet opdraget til at se årsagerne til vore personlige problemer udenfor os selv. Hvis man for eksempel er ked af det, vil vi gerne tro årsagen er noget andet eller nogle andre.

Vi kender alt for godt udtrykket: Verden går ham imod. Påstanden har intet med virkeligheden at gøre. Verden går hverken for eller imod. Den er tilstede som en mulighed for alle. Hvis en person er udsat for en række ulykker, er påstanden forståelig men ikke rigtig.

For mange vil det at være sig selv være ensbetydende med at realisere sig selv. Det vil sige at man udnytter sine ressourcer – at man udnytter de færdigheder man har og *bliver til noget*. Specielt dette at blive til noget (helst noget *stort*) er eftertragtelseværdigt.

At være sig selv betyder *ikke* at blive gehejmeråd! Man er *ikke* mere sig selv fordi man er generaldirektør i DSB! Problemet er af en helt anden natur. Det drejer sig dog alligevel om at realisere sig. Men ikke i forhold til omverdenen. Vil man være sig selv, må man realisere sig, netop i forhold til sig selv! Man kan ikke blive bevidst som værende et selv i forhold til noget udenforstående.

For den der vil være – og vælger – sig selv gælder det *at han har accepteret sig selv!* Det vil sige at have erkendt og godkendt sin eksistens som noget enestående og personligt. Han er blevet sig bevidst at han er til i kraft af sine valg. Han vælger *selv*.

Da dette »at acceptere sig selv« og at »realisere sig i forhold til sig selv« for mange sikkert er svært at forstå, vil jeg prøve at uddybe det lidt mere.

At acceptere sig selv vil ganske simpelt sige at godtage, at godkende sig selv som den man er. Lad os tage et eksempel: Sæt at man har fået den ene arm sat af. Nu kan man sætte sig ned og jamre og være ked af det resten af livet. Eller man kan blive bitter og indesluttet over at en sådan ulykke skulle ramme én. Resultatet af disse to holdninger kan meget vel føre til psykiske konflikter for personen. Men det vi skal lægge mærke til er, at denne person *ikke* har accepteret sig selv i denne situation! Det eneste der er at gøre er at sige ja til den manglende arm! »Jeg mangler en arm og nu må jeg se tingene og min fremtid ud fra denne kendsgerning«. *Nu* har han accepteret sig i sin nye situation, og han har samtidig fået et nyt udgangspunkt for sit liv.

(Det modsatte kan også gøres. Der er en herlig beretning i Johs. V. Jensens »Den lange rejse« som jeg ikke kan lade være at nævne. Jeg tror det er Dreng der er ved at udhule en træstamme til en ny båd. Pludselig kommer han ved et uheld til at hamre stenøksen på sin tommelfinger i stedet for i båden. Dreng danser og hopper og skriger af smerte. Men pludselig standser han. Han betragter den læderede finger nøje og erklærer herefter for sig selv: Det er ikke min finger! Hvorpå han fortsætter arbejdet som om intet var hændt. Dreng accepterer i højeste grad sig selv, og bærer med stoisk ro sin skæbne).

Eller for at være så ufin at bruge mig selv som eksempel. Jeg er relativt svagsynet og må bære stærke briller. Det ville være den rene galimatias, for at bruge et af Søren Kierkegaards yndlingsudtryk, at gå rundt og længes efter at blive jetflyver! Jeg ville stille mit liv i et løgnagtigt lys. Jeg bliver nødt til at acceptere at jetflyver – det bliver jeg aldrig. Det er ud fra min situation, *mine egne betingelser*, jeg må bedømme mine muligheder.

Søren Kierkegaard kalder det forhold at leve i overensstemmelse med sig selv for sandhed! (»Begrebet Angest«). Og han er ikke blid i sin bedømmelse af menneskenes evne til at leve efter sine muligheder:

»De fleste Mennesker leve vistnok med altfor liden Bevidsthed om dem selv, til at have en Forestilling om hvad Conseqvents er, det vil sige, de existere ikke *qua* (i kraft af) Aand. Deres Liv bestaaer, enten i en vis barnlig, elskelig Naivitet eller Pjattethed, af saadan noget Handling, no-

Fritz Norlan

get Tildragelse, Dit og Dat, nu gøre de noget Godt, og saa igjen noget Galt, og saa begynde de atter forfra, nu ere de fortvivlede en Eftermiddag, maaske tre Uger, men saa ere de Friskfyrt igjen, og saa igjen en Dags Tid fortvivlede. De lege saa at sige med Livet, men de opleve aldrig det at sætte Alt ind paa Eet, komme aldrig til Forestillingen om en uendelig Conseqvents i sig« («Sygdommen til Døden«).

Naturligvis er det *s a n d h e d* at leve i overensstemmelse med sig selv; Det er jo hvad det hele drejer sig om – nemlig at leve.

Men spørgsmålet er rigtignok *hvordan* . . .

Fritz Norlan.

*A world to be borne
under your footsteps . . .
St.-John Perse.*

Om demokrati i vor tid

Efter anden verdenskrig er verden blevet demokratisk! Den udbredte mistillid til demokratiet, som var fremherskende i 30'erne, er forsvundet. Men man må dog indrømme, at dette forhold er mest markant i den såkaldte vestlige verden, som omfatter de teknisk mest fremskredne lande – den rige verden. Her er demokratiet for de fleste et system eller en samfundsform, hvis gyldighed man ikke drager i tvivl.

I vor tid må vi imidlertid i mange forhold tænke globalt. Det gælder også, hvis vi vil beskæftige os med begrebet demokrati. Vi kan studere emnet i historiens lys, vi kan diskutere om demokrati på arbejdspladsen og økonomisk demokrati, men vi kan også, som den canadiske professor *C. B. Macpherson* har gjort, beskæftige os med emnet filosofisk og analytisk. Ifølge Macphersons bog »*Demokratiets ansigter*« (Hasselbalchs fagbøger) er ordet demokrati i dag flertydigt. Det er ikke ensbetydende med vort særlige vestlige liberale demokrati, som i virkeligheden er et magtsystem. Det liberale demokrati og kapitalisme hører sammen. Den liberale stat blev skabt, før demokratiet blev indført i denne, og den opgav ikke sin fundamentale struktur, efter at folkets masse havde fået adgang til at danne det konkurrerende partisystem.

I den øvrige verden kom demokratiet som en revolution imod det liberale kapitalistiske samfund og staten. Man overraskes over, at Macpherson i den forbindelse anvender ordet demokrati, men her må vi gøre os klart, at han anvender det i dets oprindelige betydning, hvor det var et klasseanliggende. Demokrati betød den hidtil undertrykte classes styre eller et styre i dens interesse til gavn for hele folket – i dag må vi sige: For menneskeheden. Macpherson gør opmærksom på, at den kommunistiske variant af demokratiet er opbygget af Karl Marx' humanistiske vision, nemlig at mennesket kan blive et frit, skabende væsen, befriet fra tvangsarbejde for kapitalen og dens ejere. Hidtil havde staten været et tvangsapparat, hvormed den ene klasse opretholdt sin magt til at udnytte de andre. Derfor måtte kapitalismen afskaffes, men de produktive kræfter bevares. Proletariatets diktatur skulle afløse kapitali-

Demokratisk forsamling i Tanzania.

sternes diktatur. Denne periode med proletarisk styre kaldte Karl Marx demokrati, og Macpherson understreger, at Marx brugte ordet demokrati i dets oprindelige og på den tid normale betydning. Det klasseløse samfund skulle grundlægges, demokrati som klassestyre afskaffes. En humanisering af hele folket ville blive følgen.

Revolutionen blev imidlertid ikke gennemført i et højt industrialiseret samfund, som Karl Marx havde forestillet sig, men i det underudviklede Rusland, og den forventede verdensrevolution udeblev. Disse forhold var alvorlige brud mellem teori og praksis. Dertil kom, at revolutionen ikke blev ført igennem af en stor arbejdermasse, men af en avantgarde i en hel klasses navn, som endnu knap var opstået i bondelandet Rusland. Endnu et brud mellem teori og praksis.

Hvis man anvender ordet demokrati i dets oprindelige betydning, kan man kalde et samfund demokratisk, hvis en minoritet tager magten og styrer staten til gavn for undertrykte masser. Et etpartisamfund kan også kaldes demokratisk, hvis det har samme formål. Men Macpherson gør opmærksom på, at det i dag kun gælder hvis:

1. der hersker fuldstændig demokrati inden for partiet,
2. alle har adgang til at blive partimedlemmer,
3. prisen for partimedlemskab ikke kræver en større aktivitet, end gennemsnitsmennesket med rimelighed kan forventes at yde,

og han fortsætter: »Demokrati i videre forstand er kommet til at betyde ideen om menneskelig lighed, ikke blot lige muligheder for at klatre op ad samfundstigen, men også en sådan lighed, der kun helt vil kunne virkeliggøres i et samfund, hvor ingen klasse kan leve på andres bekostning«. Lighed sættes altså lig med demokrati. Så kan avantgardestaten opfattes som demokratisk, så længe den forbliver tro mod sit formål.

Den tredie verden, de såkaldte u-lande, udgør et broget billede. Macpherson kalder dem u-landsvarianten af demokratiet, selv om visse lande i Sydamerika og Afrika vanskeligt kan karakteriseres som demokratier. Men for mange u-lande gælder det, at de har gennemført revolutioner med eller uden folkelig støtte mod kolonistyre og det vestlige liberale økonomiske system. Lederne er i reglen fortrolige med både liberal og marxistisk teori. De er ikke liberalt individualistiske, og fri konkurrence er for dem unaturligt og et levn fra kolonitiden. Etpartisystemet er almindeligt. Derfor kan opposition betragtes som forræderi. I disse u-lande er det ikke klasserevolutioner, men national politisk bevidsthed hos lederne, som er drivkraften. Deres mål er uafhængighed og økonomisk vækst. Dertil ønsket om værdighed, frihed og menneskelighed, idealer, der interessant nok falder sammen med det liberale demokratis idealer. Men samtidig, siger Macpherson, har de lært kritisk analyse fra Karl Marx. De har læst om og erfaret kapitalismens fornedrelse af mennesket, de kender fremmedgørelsesteoriene og de marxistiske tanker om menneskets frigørelse. Alt dette godkendes, derimod ikke klassekampsteoriene. Dem har man ikke erfaring for. Hele folket har jo været undertrykt af kolonilandene og er nu under frigørelse under »almenviljens« diktatur, hvilket jo altså er demokrati!

Demokrati kan, som vi har set, være et regeringssystem eller en samfundstype. I begge betydninger er en række u-lande tættere ved demokratiet end de kommunistiske lande.

Det liberale demokrati er et magtsystem – eller et dobbelt magtsystem, hvor magten ligger i produktivkræfterne (konkurrenceevnen) og de forskellige institutioner (kongen, folketinget, ministre, domstole). I de liberale demokratier er borgerne sikret en række frihedsgoder og ret-

Demokrati i vor tid

tigheder af overordentlig stor værdi, og en betydelig lønudligning har fundet sted. Men det liberale system – eller kapitalistiske om man vil – medfører stadig en betydelig udbytning af mindre udviklede lande, f. eks. i Sydamerika, ligesom det ikke kan fralægges medansvar for forholdene i f. eks. Sydafrika.

I de kommunistiske lande er produktivkræfterne ikke en magtfaktor i sig selv, men underlagt partiets beslutninger og kontrol. Der hersker stadig partidiktatur, borgerne har ikke de frihedsgoder, som borgerne i de liberale demokratier har. De fattigste klasser har man givet bedre levefod. Men vestlige demokratier kan blive diktaturstater og kommunistiske lande kan meget vel blive mere demokratiske. Det beror på mange forhold, bl. a. storpolitiske.

Det store spørgsmål, vi må stille os, er: Hvordan skaber vi en verden, hvor åndelig frihed, retssikkerhed, en høj grad af lighed og en vis erhvervsfrihed sikres? altså en demokratisk verden. Det vil afhænge af vestlandenes evne til at fjerne uligheden i verden. Andre stormagter har løsninger parat. De moralsk stærke vil formentlig sejre i en verden, hvor krig mellem stormagter er ensbetydende med selvmord.

Svend Tornbjerg.

Fokus på ny voksenundervisning

I gennem mange år var folkehøjskolen et af de eksempler, der først blev nævnt, når man talte om voksenundervisning i Danmark. Det er ikke mere tilfældet. Nogle begræder dette – jeg synes, vi skal glæde os over, at nye kredse er begyndt at interesse sig for voksenundervisning, ikke mindst gennem det sidste tiår.

I et samfund i forvandling har undervisningen af voksne så mange forskellige sider, at det kan være svært at få et klart billede af, hvad den omfatter.

Voksenundervisningen er som et vældigt kraftfelt, hvorfra der udgår tre hovedstrømme i hver sin retning:

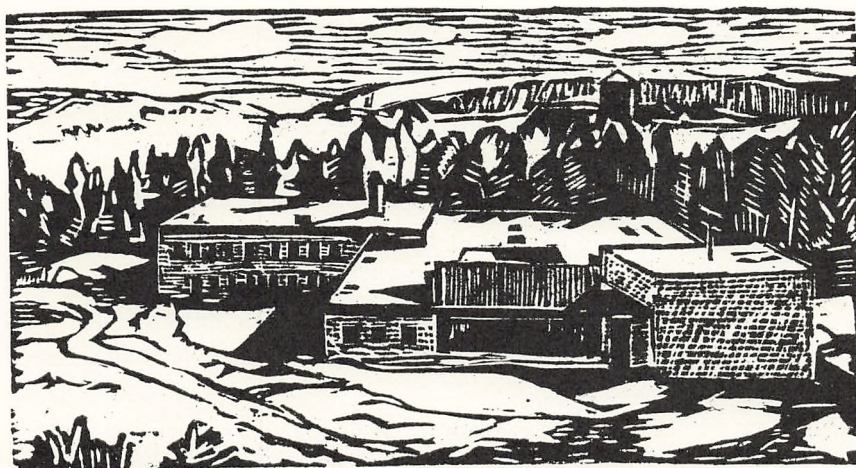
1. Den personlighedsorienterede undervisning,
2. Den samfundsorienterede undervisning og
3. Den arbejdsmarkedsorienterede undervisning.

Al slags voksenundervisning er påvirket af disse tre hovedretninger. Ofte er den enkelte undervisningsaktivitet eller det enkelte kursus præget af én bestemt retning, hvorved de andre bliver svagere. Dog vil der selv i den mest emneorienterede undervisning altid være spor af andre retninger. F. eks. har folkehøjskolen altid gjort mest ud af den personligheds- og samfundsorienterede undervisning (den historisk-poetiske højskole), men har trods ihærdige bestræbelser aldrig kunnet undgå også at være arbejdsmarkedsorienteret.

De senere års samfundsudvikling har ført med sig, at det enkelte individs uddannelsestid, som før normalt omfattede en periode i børne- og ungdomsårene, nu er noget, der snarere varer ved hele livet.

Store firmaer arrangerer medarbejderkurser, foreninger og organisationer optræner deres medlemmer, stat og kommune videreuddanner personale, folkevalgte deltager i orienteringsmøder og kurser for at lære at forstå det teknokratiske system, de er valgt til at styre, arbejdsløse sendes på specialarbejderskoler eller omskoles, brancher påkalder sig opmærksomheden ved at åbne det ene nye kursuscenter efter det andet, og højskolelærere drager til Fontinbjerg ved Kungälv.

Når jeg i det følgende prøver at analysere voksenundervisningen og dens

Nordisk Folkeakademi i Kungälv.

problemer, vil jeg lade den arbejdsmarkedsorienterede undervisning ude af betragtning og kun behandle den almene voksenundervisning, som hovedsagelig arrangeres på baggrund af loven om fritidsundervisning fra 1968.

I hver kommune landet over er der nedsat en *fritidskommission* og derunder et *voksenundervisningsnævn*, hvis vigtigste opgave ifølge lov om styrelse af kommuners skolevæsen m. v. er: »at støtte og fremkalde private bestræbelser på at tilrettelægge fritidsundervisning for voksne« eller, såfremt dette ikke er muligt, »at fremsætte kommunale tilbud om voksenundervisning i fornødent omfang, evt. i samarbejde med andre kommuner«.

Som man ser, er disse bestemmelser en videreførelse af de frihedstraditioner, der har præget dansk skolelovgivning.

Det kan imidlertid se ud, som om oplysningsforbundene glemmer frihedsidealet og dermed medansvaret, når man ser de farvestrålende kursusplaner, der en gang om året udsendes til næsten hver husstand her i landet. Da fristes man til at tro, at arrangørerne ser mere på et forventet deltagerantal end på undervisningens lødighed og sigte.

Jeg har desuden en formodning om, at mange medlemmer i fritidskommissioner og voksenundervisningsnævn (sikkert også mange tidligere højskoleelever) måske ikke helt er klar over hvilke vigtige opgaver, der er pålagt dem, og hvorfor man i dag satser så meget på den almene un-

dervisning af voksne. Lad mig derfor nævne nogle af de faktorer, der i dag nødvendiggør en øget voksenundervisning:

1. Voksenundervisningen skal være med til at indhente det forspring i undervisning, som de yngre generationer får gennem den udbygning og ændring af skoleforløbet, som er i gang.
2. Voksenundervisningen kan give almen orienterende undervisning, der sætter deltagerne i stand til dels at forstå nye udtryksformer, værdibegreber og arbejdsmetoder, dels at foretage nytænkning med nyvurdering af traditioner og den overleverede kultur.
3. Voksenundervisningen kan delagtiggøre voksne i det hastigt tiltagende kundskabsstof.
4. Voksenundervisningen skal være med til at gøre omstillingsprocessen til et dynamisk samfund lettere ved at arbejde for balance mellem den nødvendige strukturelle og tekniske udvikling på den ene side og den enkeltes tryghed og trivsel på den anden.
5. Voksenundervisningen skal være med til at øge forståelsen for ens egen og andres rolle i samfundet.

— — —

Med økonomisk støtte fra amtsrådet og arbejdsformidlingen foretog jeg i februar 1971 en postforsendt stikprøveundersøgelse blandt lidt over 5000 personer mellem 16 – 60 år i Nordsjælland. Det viste sig herved, at over 5 % af de adspurgte havde konkrete ønsker om undervisning på det niveau, som i dag gives børn og unge i folkeskolen og gymnasiet (9. og 10. klasses pensum og real-, studenter- og HF-eksamen).

Hvis disse ønsker skulle opfyldes, ville det alene i Frederiksborg amt kræve en udvidelse af voksenundervisningen under fritidsloven med 24 gange det nuværende elevantal. Overfører man undersøgelsens resultater til landsplan svarer det til, at omkring 200.000 personer eller tre fødselsårgange er interesseret i at deltage i en prøveforberedende voksenundervisning.

Undersøgelsen viste samtidig, at et sted mellem 25–30 % af de adspurgte ønskede dagundervisning. For kvindernes vedkommende drejer det sig om knap halvdelen.

Det største uddannelsesbehov findes blandt personer under 40 år. Således repræsenterer aldersgruppen 16–35 år 68 % af samtlige uddannelsesønsker.

Hvor mange steder her i landet har voksenundervisningsnævn og fri-

tidskommissioner tænkt på »i fornødent omfang« at tilgodese sådanne undervisningsønsker?

Undersøgelsen blev offentliggjort i slutningen af maj og har allerede medvirket til oprettelsen af fire nye forberedelseskurser + to HF-kurser i Nordsjælland.

— — —

I den debat, der gennem det sidste år har været ført om livslang uddannelse, har det gang på gang været påpeget, at voksenundervisningen er et vigtigt led i en demokratiseringsproces af hele befolkningens uddannelsesniveau.

Imidlertid er jeg bange for, at voksenundervisningen kan virke i modsat retning, hvis man ikke på nuværende tidspunkt tager sig i agt. Udviklingen på dette område kan føre til, at vi får en overklasse af veluddannede og á-jourførte tillidsmænd og ledere, der deltager i kursus efter kursus, mens menigmand er bange for at melde sig til en undervisningsaktivitet og derfor må nøjes med underholdningsbranchens »livsoplysning«. Allerede i dag ses talrige kursister som gengangere på det ene kursus efter det andet. Kursusmani er ikke et ukendt fænomen.

Et stort antal mennesker udtrykker jo ikke noget behov for voksenundervisning, og selv personer med et erkendt undervisningsbehov møder ofte så store hindringer for at gå aktivt ind i voksenundervisningen, at de på forhånd opgiver. Disse hindringer rammer i mange tilfælde de uddannelsesmæssigt dårligst stillede, som måske havde størst behov for undervisning.

Arrangører af voksenundervisning må regne med, at sådanne hindringer kan bero på:

1. *Samfundssituationen og miljøet*, f. eks. en svag eller ingen uddannelsesstimulans indenfor bestemte miljøer, kursusbetalingens størrelse samt ingen eller dårlige økonomiske støtteformer.

2. *Undervisningstilbudenes karakter*: bl. a. kan det være svært at få overblik over kursustyper, arrangører og undervisningsmål, der kan være total mangel på motiverende, vejledende og introducerende undervisningsaktiviteter, eller undervisningen er ikke anlagt efter voksnes indlæringsforudsætninger og behov, idet der ofte benyttes metoder og materialer beregnet for børneundervisning. Undervisningstidspunkterne er i flere tilfælde også en hindring, der må nævnes under dette punkt.

3. *Individets egen indstilling og livssituation*, f. eks. en følelse af at

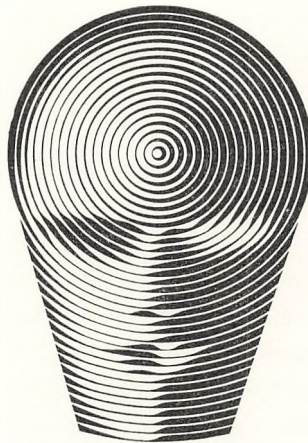
være for dårligt rustet til igen at påbegynde undervisning, usikkerhed overfor indlæringsprocessen og ukendskab til studieteknik samt ydre krav og problemer, bl. a. forholdet til familien, børnepasning eller utilfredsstillende forberedelsesmuligheder.

Det er på baggrund af ovennævnte faktorer vigtigt, at befolkningen gennem massemedierne opmuntres og motiveres (oplives) til at tage del i en eller anden form for voksenundervisning. Vi må under alle omstændigheder undgå, at voksenundervisningen får social eller intellektuel slagside. I denne forbindelse må nævnes den værdi en permanent vejledning i uddannelsesspørgsmål kan få. En sådan service ville være til gavn for den enkelte uddannelsessøgende og for samfundet.

Vi må bort fra den traditionelle tankegang om »afsluttede uddannelsesforløb« og i stedet pege på de nye muligheder enhver undervisning åbner adgang til.

Børneskolen er jo blot begyndelsen til en livslang uddannelse eller udvikling. Voksenundervisningen – og herunder også folkehøjskolens tilbud – vil i de kommende år i stigende grad blive præget af, at uddannelse er et tilbagevendende indslag i et menneskes liv.

Lars Thorkild Bjørn.

Mennesket i planlægningen

Planlægningen er ikke blevet et problem, fordi den er naragtig eller urimelig, men ved sin dybe rationalitet (Johan Fjord Jensen i »Homo Manipulatus«).

I henved tyve år har vi næsten dagligt kunnet læse i aviser og tidsskrifter om landsplaner, regionsplaner, byplaner, sektorplaner osv. Statens Byggeforskningsinstitut har udsendt »27 slags planer, oversigt over og kritisk analyse af den offentlige fysiske planlægning i Danmark«, og vi har fået et landsplanudvalg, hvis sekretariat udsender den ene rapport efter den anden.

Hvorfor alt dette netop nu? Er der mere behov for planlægning i vore dage end tidligere?

Dette spørgsmål må ubetinget besvares med et ja. Jo flere mennesker vi bliver, desto mere afhængige bliver vi af hinanden, og desto mere må vi indrette os efter hinanden. Da det er de offentlige myndigheder, som skal sikre helhedens interesser, og da det i mange tilfælde må ske på bekostning af den enkeltes synspunkter, er der masser af muligheder for konflikter.

Problemerne blev sat under debat på Nordisk Sommeruniversitet for få år siden, og her formuleredes spørgsmålet: Skal mennesket tilpasses samfundet eller samfundet tilpasses mennesket?

— — —

Indtil nyeste tid er hovedparten af den bebyggelsesmæssige udvikling foregået uden fastlagte retningslinier. Man finder dog rundt om i landet eksempler på, at statsmagten eller andre myndigheder også før vore dage har stukket linierne ud. Det kan være for en bydels eller en hel bys struktur, eller det kan gælde udvikling på helt andre områder.

Christian IV, Københavns store bygmester, havde således flere skitser for de bydele, han ønskede at udbygge. Mest omfattende er planen, hvorefter hele kvarteret mellem Gothersgade og Kastellet blev anlagt.

Det rektangulære net af meget brede gader i den ældste del af Fredericia bærer tydeligt præg af at være anlagt som en enhed. Her ønskede

Frederik III at skabe en hovedfæstning for Jylland. Denne skulle i øvrigt tillige sikre forbindelsen mellem Jylland og Fyn.

Som et eksempel på tidligere tiders planlægning kan også nævnes de retningslinier, hvorefter man førte forordningen af 1781 om landsbyjordens udskiftning ud i livet. Med nutidens sprog vil man her tale om en sektorplan. Loven greb som bekendt dybt ind i de bestående forhold, og den medførte en udvikling, der er helt uden sidestykke i dansk landbrugshistorie. I løbet af 20 år (1787-1807) blev $\frac{3}{4}$ af Øernes bondejord udskiftet, og i Vendsyssel fuldførtes så at sige hele den påkrævede udskiftning indenfor kun 6 år. Udflytningen fra landsbyerne skete for landet som helhed snart i takt med udskiftningen, snart foregik den i de nærmest følgende år.

Hvad har man ikke haft af bekymringer i forbindelse med gennemførelsen af disse store reformer? Bonden var jo »umælende«, men der skal ikke megen fantasi til at forestille sig hans følelser, da »udviklingen krævede«, at det århundredgamle, traditionsbundne landbyfællesskab på een gang blev slået itu.

Vi ved imidlertid, at man nogenlunde hurtigt fandt sig til rette under de nye forhold, og overgangen til selveje, som ofte foregik sideløbende med udskiftningen, er en afgørende forudsætning for den udvikling, der gjorde vort lands fattige og uvidende bønder til driftige og selvbevidste landmænd.

Vore dages strukturændringer i landdistrikterne vil sikkert for eftertiden forekomme beskedne sammenlignet med den lige omtalte reformtids. Men som bekendt giver de nutidige forandringer anledning til bekymringer hos mange.

Antallet af landbrugsejendomme er foreløbig reduceret med omkring 30 % siden 1946 og mejeriernes antal med 75 % siden 1935. Hertil kommer, at der er nedlagt så mange skoler, telefoncentraler, jernbanestationer og småforretninger m. v., at bortvandringen af ikke-landmænd i mange egne langt overstiger de forsvundne landbrugeres antal.

De fleste anerkender nødvendigheden af denne udvikling, men hvor ofte møder man ikke den opfattelse, at det er trist at være vidne til processen. I bedste fald finder man, at den foregår for hurtigt, og dog er det, set ud fra flere synspunkter således, at strukturændringen ikke foregår hurtigt nok.

Det er et såre menneskeligt træk at reagere mod forandringer. I de

Skolens styrelse på planlægning.

nuværende udviklingslande befinder befolkningen sig i, hvad man kalder en næsten statisk samfundstilstand. Generation efter generation lever under samme ydre kår, og før europæernes tilsynkomst drømte ingen om, at noget skulle eller kunne ændres. Hos os havde man oprindeligt samme indstilling, og selv om vi nu gennem snart to hundrede år har haft en samfundstilstand, der sammenlignet med udviklingslandenes må kaldes dynamisk, reagerer man ofte mod det nye.

Men enhver, der indser, at der må foregå forandringer, accepterer naturligvis, at der planlægges. Ligesom man lægger planer for sin egen uddannelse, sit arbejde og sine rejser m. v., er det også bedre med faste rammer for udbygningen af de samfundsmæssige goder end uden sådanne. Hvorfor møder man da så ofte med en kritisk indstilling over for myndighedernes planlægning?

Johan Fjord Jensen skriver i den foran nævnte bog, at det selvgroede, tilfældige og vildtvoksende bymilieu ofte er mere levende og charmerende end det, man møder i nye, planlagte bykvarterer. Her er stileret, sterilt og koldt.

Videre nævner han, at planlægningens mål er effektivitet og harmoni, men den er ved at blive et formynderi, som sørger for vores sociale og

individuelle velfærd, og dette sker på bekostning af vores selvbestemmelse og fri udfoldelse.

Endelig anfører Fjord Jensen, at planlægningen i stigende grad støtter sig til psykologers og sociologers forskningsresultater. Da disse ofte er mere eller mindre uforståelige og vanskelige at kontrollere for menigmand, har planlæggerne større og større muligheder for at manipulere med landets borgere.

I vores angst for, at planlæggerne skal forulempe den enkelte i det samfund, de arbejder for, er vi vist især på vagt, når det gælder begrebet den private ejendomsret. Den og den plan strider mod grundlovens bestemmelse om ejendomsrettens ukrænkelighed, siger man, og den, der ser sine egne interesser truet, er naturligvis særlig ømfindtlig.

I bogen *Mennesker og Planlægning* (redigeret af Erik Kaufmann og Stefan Ott), der gengiver hovedindlæggene i det nævnte sommeruniversitets københavnske studiekreds, skriver Ott, at man almindeligvis tror, at der i ordene »ejendomsrettens ukrænkelighed« ligger en velbegrunnet og færdigudarbejdet filosofi. Man forestiller sig vel en afklaret lære, der ikke kan pilles ved.

Ejendomsretten er imidlertid, fortsætter han, et meget fleksibelt begreb. Er der tale om retten til genstande, som kan flyttes eller destrueres, gælder ét sæt regler. Drejer det sig om jord, gælder et andet, og er det besiddelse af mere abstrakt karakter (patenter, monopoler m. v.), gælder et tredje.

I tilfældet fast ejendom betyder ejendomsret nærmest rådighedsret – og denne er aldeles ikke sikret i grundloven. En landmand har rådighed over sin jord, men unægtelig med visse vigtige indskrænkninger. Han må almindeligvis kun bruge den til agerbrug. Jorden kan ikke uden videre udstykkes. Får han tilladelse hertil, kan han ikke selv bestemme, om han vil sælge til parcelhusgrunde eller til andre formål. Den pris, han opnår, er i ret vid udstrækning bestemt af den offentlige vurdering. Ydermere skal landmanden betale skat af den kapitalvinding, der opnås ved salget. Hele belåningssystemet med tilhørende panterrettigheder minder os om, at landmanden normalt ikke er eneejer af jorden, og dette betyder jo en reel indskrænkning af den fri rådighed.

Man har lige siden oldtiden filosoferet over, hvad ejendomsret er. En enkelt samfundsfilosof hævder, at ejendom er tyveri.

Enhver kan se, at alt planlægningsarbejde var lettere, dersom der var

Mennesket i planlægningen

klarhed her, ikke mindst fordi man gang på gang støder på mennesker, der påberåber sig rettigheder, som ikke eksisterer.

Planlæggeren Stefan Ott slutter: Den uklarhed, der hersker omkring begrebet privat ejendomsret, hindrer den enkelte borger i at opfatte sin ejendom som det positive bidrag, han kan yde sit samfund!

I afsnittet *Politik og Planlægning* (Jens Kampmann) nævnes, at den enkelte hyppigere finder sig i den nødvendige indskrænkning af dispositionsretten, når målsætningen er klart formuleret. Det vil sige, når man indser, at man i sidste omgang alligevel får fordel af planlægningen.

En sådan målsætning mangler imidlertid i talrige tilfælde. De urimelige og uigennemtænkte offentlige indgreb, der allerede er sket ved den offentlige planlægning, er med til at skabe et dårligt billede af det offentlige. Men heri ligger i sig selv argumentet for en revision af de eksisterende planlægningsrestriktioner. Hvis staten lægges for had, vil de funktioner, som den skal udføre, også blive lagt for had. For planlægningen vil dette i det lange løb få katastrofale følger for det enkelte menneske.

— — —

Opgaven er nemlig kolossal: I 1992 vil der sandsynligvis være 5,8 mill. mennesker i Danmark. De skal have 2,3 mill. boliger, (hvortil kommer de $\frac{1}{2}$ -1 mill. fritidsboliger, som de ønsker at have). Vi har nu 1,6 mill. boliger, men heraf vil 1 mill. i 1992 enten være udslidte eller ligge i vejen eller ligge, hvor ingen ønsker at bo.

I løbet af godt 20 år skal der således bygges 1,7 mill. nye boliger. Det er 70.000 om året eller godt 20.000 flere pr. år end nu. Naturligvis skal hele vort transportsystem samt sundheds- og uddannelsesvæsenet udbygges i takt hermed.

Anton Mariegaard.

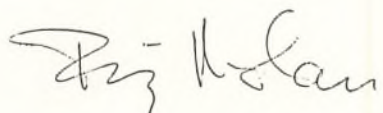
Søndag den 14 november 1971

BREV TIL MINE VENNER

I dag til morgen
fløjter fuglene ikke
i Ole Jensens have
Georginerne opgravede
nedlagt i kasser
bensat i havehuset
Over plænen og havens
midtergang trækker
en fin røgsøjle Den
torpederes af Niels
søndagsklædt spadserende
Tænker pludselig på
Olle Hur mær du
Sejler videre med
tanken til de andre
tror jeg
Til frokost inviteres
ligesindede til
revolutionsfest som
fuser ud Tænker videre
på dem der burde skulle
men ikke
Tænker på dem i dag
I dag denne dag der
allerede er godt
begyndt der allerede

har nået at sige
frokost farvel
I dag på denne dag
der haster langsomt
mod sin egen
udslettelse
Denne dag tænker
jeg mine venner
Dagen I Dag
siddet og ser over
engene I dag er engene
Dagen svinder og
visker engene ud
Så alt for hurtigt Så
langsomt
Lyset farverne Dagen
trækker sig ud
af sig selv
Georginerne sover
frostens
søvn
Nu til natten
tuder uglerne ikke
i Ole Jensens have
Dagen er endt
Sproget har talt

Ole Jensens Hus
Mandag den 15 november 1971

Skoleåret 1970-71

Efterårsskolen 1970

Efterårsskolen 1970 begyndte den 2. september. Nogen tid før var de ny lærerkræfter ankommet, først og fremmest lærerparret *Karen* og *Svend Tornbjerg*, som afløste Bruuns, og håndarbejds lærerinde *Lene Sørensen* (nu: Lene Lundgaard) i stedet for Karen Hanne Pedersen. Desuden blev *Knud Bjørn* ansat som vikar for sin bror, og *Agnete Bjerre* (Frederiksborglærer 1952—64) blev knyttet hertil som timelærer. Hele skoleåret måtte vi savne Fritz Norlan og Lars Thorkild Bjørn, som begge var på årskursus. FN blev dog ved med at bestyre skolens bibliotek, og LTB fortsatte som erhvervsvejleder for eleverne en aften om ugen. Svend Tornbjerg overtog tre studiekredse »Dansk politik«, »Sovjet og Vestmagterne« og »Samfund under forvandling«. Agnete Bjerre ledede et stort dramatikhold. Knud Bjørn tog sig af gymnastik, svømning og boldspil. Ved hans initiativ lykkedes det — trods de store vinduer og Herman Stillings malerier — at gøre gymnastiksalen brugbar til både badminton og volleyball. Det var en landvinding, som mange fik fornøjelse af i fritiden. Lene Sørensen underviste i stoftryk, tilskæring, håndarbejde og maskinskrivning. Peter Hauschildt arbejdede med korsangen. Karen Tornbjerg fik en studiekreds, vi kaldte »Skole og opdragelse«; den havde stor søgning. Halvdelen af den resterende halve cykelkælder blev indrettet til Karens undervisning i batik, Kirsten Jensen fik P.H. som akkompagnatør til pigestyrtækken, og hun klagede ikke. Inger Petersen blev timelærer i tysk og efter jul også i psykologi.

Der var ialt 102 elever på skolen i efteråret 70. Ni af dem ankom til november, men blev så vinterskolen med. I den sidste måned, før efterårsskolen begyndte, modtog jeg 12 udmeldelser; de fleste skrev, at de økonomisk ikke kunne klare skoleopholdet, enkelte dog fordi de uventet havde fået adgang til de arbejds- eller uddannelsessteder, som de særlig ønskede. Men derudover har jeg sikker viden om, at ni henvendelser til skolen ikke førte til indmeldelse p.g.a. utilstrækkelig støtte fra stat og kommune. Det er desværre sikkert, at tilskudsreglerne dels hæmmer tilgangen af elever, dels giver tilgangen en vis social slagside. Dette sker, samtidig med at en voksende del af de unge, der søger til højskolerne, kommer fra kredse, der er i vane med, at undervisning er gratis på de forskellige skoler, handelsskoler, tekniske skoler, realskoler, gymnasier etc. Og det sker, samtidig med at vi ser, hvordan gode tilskudsregler i Norge får højskolerne deroppe til at blomstre. — Af eleverne kom en del fra udlandet, syv fra Norge, en fra Tjekkoslaviet, fire fra USA — deraf to via »Scandinavian Seminar« og to fra dansk-amerikanske hjem — en fra Island, en fra Polen og en fra Marokko. To elever var færingere og to grønlandere. Fordelingen mellem mandlige elever og kvindelige blev mere skæv end sædvanlig, en femtedel mænd og fire femtedele piger. Det rettede sig dog noget efter nytår. Aldersfordelingen var derimod god. Der var kun

tre, der lå et par måneder under tilskudsgrænsen; ellers var de fra 18 til 29 med 19½ år i gennemsnit.

Den dag de kom, var det sommervarmt. Jeg husker, at haven tog så nydeligt imod dem, takket være Niels Bundgaards store indsats for at få den i orden. Efter velkomstdagen blev de få obligatoriske hold og timer og de mange valgfri grupper formeret, og skolearbejdet begyndte. Der blev stiftet en filmklub til at træde i funktion de lørdag eftermiddage, hvor der ikke var udrejse. Hurtigt holdt vi hjemmeaften hos lærerne, besøgte Frederiksborg slot og arrangerede orienteringsløb med ikke færre end 11 grupper — altsammen bl.a. for hurtigt at få alle rystet nogenlunde sammen i det ny miljø. Og vi fik den første fine oplæsningsaften med Emil Petersen, der læste Martin A. Hansen og Tarjei Vesaas.

Møder, skuespil og udflugter

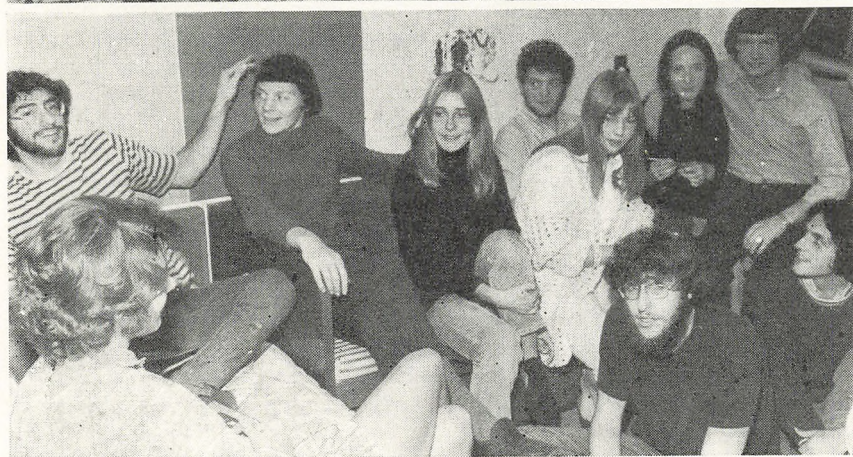
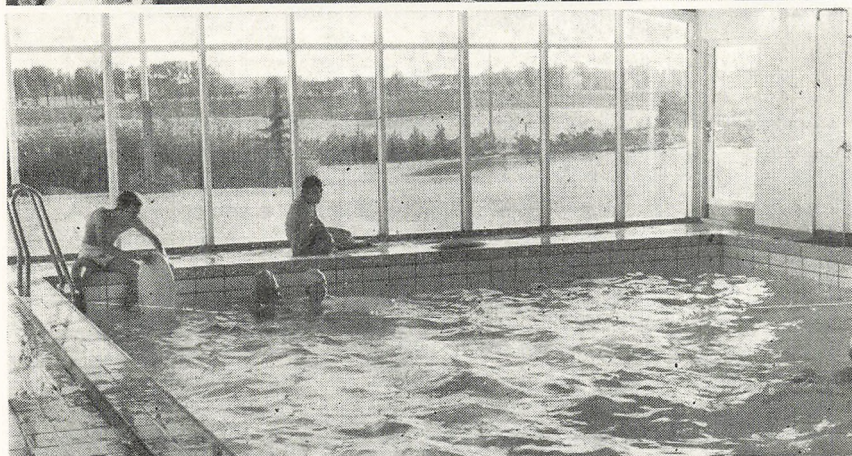
Midt i september tog vi alle en dag til Skåne. Vejret var vidunderligt, og det betød ikke noget, at den ene bus var så sølle, at passagererne flere gange måtte belave sig på at skulle skubbe den hjem.

Den 24. september havde vi for sidste gang besøg af Pip Christiansen. Hun var oppe i foredragssalen og roste den ny udsmykning — syv store kakkelarbejder med nordiske motiver udført af kunstneren *Knud Michelsen*, Vindbyholt (Frederiksborgelev 1954—55). Få dage efter var der efterårsmøde. Maleren *Erik Bøttzauw*, der for tiden leder Statens Kunstfond, talte om emnet »Kunstens verden og vor verden«. Bagefter holdt pastor *Jens Brøndum* fra Hellerup foredrag om de problemer, der har ramt familien i det moderne samfund. Den gamle »produktionsfamilie« eller »heltidsfamilie« findes endnu, men næsten kun i familielandbruget. I dag er den almindeligste familie en »forbrugerfamilie« og »fritidsfamilie« med alle de vanskeligheder, det kan medføre. Eleverne, ja, hele forsamlingen, var meget optaget af Brøndums foredrag. Derfor har jeg fået lov til her bag i årsskriftet at gengive hans eget sammendrag af det. Efterårsmødet sluttede med underholdning ved det musikalske ægtepar fra Nødebo, *Hanne Petri* og *Kanny Sambleben*, og deres datter, fløjtespilleren, den tolv-årige *Michala*.

Først i oktober genoptog vi forbindelsen med Ulandshøjskolen, efter at Agnete og Bjerre var vendt hjem fra Afrika. Deres elever kom hertil en lørdag aften, og det var både sjovt og lærerigt. Bare to dage efter besøgte vi Ulandshøjskolen, spiste frokost dér og hørte om skolens arbejde. Det var samme dag, som vi besøgte Teknisk Museum i Helsingør, Louisiana og udstillingen »Buddhas vej« i Brede. Jeg skal forresten nævne, at vi slettede nogle af de sædvanlige lørdagsunderholdninger og i stedet for tog på teatertur. Vi var i Ungdommens Teater til en dramatisering af »Radiserne«s bedrifter og to gange i Det Kongelige, til en operaaften med Mozarts »Figaros bryllup« og en balletaften med »Helios«, »Den forunderlige mandarin« og »Etude«.

Ved et månedsmøde i oktober talte fængselslærer *Ludvig Jensen*, Albertslund, om emnet »Hvad sker der under et fængselsophold?« Foredraget førte til en livlig samtale, der var præget af den offentlige debat, som dengang blev ført om forholdene i danske fængsler. — Kort efter kom den lille tre dages efterårsferie, som ikke kan blive længere, når vi skal opfylde lovens krav om

Efterårsskolen 1970

75 års jubilæum

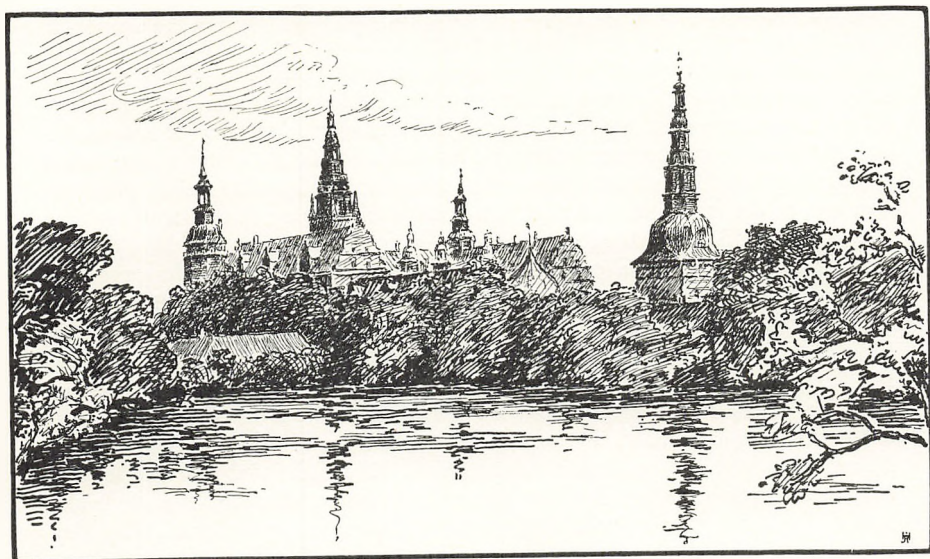
skoleopholdets længde. Men lærerkredsen bevilgede Karen og mig en hel uge, bl.a. fordi vi med den ny højskolelovgivnings stærkt øgede krav til skolens administration havde været mere bundet end nogensinde. Og vi tog på en ferietur til Wien og Budapest. — Indtil dette tidspunkt var efterårsskolen gået nogenlunde. Men trods forsøg med mindelig påtale var der så meget postyr om natten med tilsvarende dårligt arbejdsklima, at vi på lærermøde bestemte os for at anmode to af de unge mænd om at forlade skolen. Det var trist, men nødvendigt, og det hjalp også.

Mange af eleverne havde som sagt været optaget af Brøndums foredrag, og nu foreslog de, at han kom igen. Det skete så, og han talte om de såkaldte sub-kulturer, f.eks. hippiebevægelsen og beatkulturen. Han gjorde rede for, at de havde deres vigtigste baggrund i det materialistiske, teknificerede og institutionaliserede samfund, som præger vores tid. Der var i dette ny foredrag navnlig et godt afsnit om boligproblemerne. Og igen måtte vi konstatere, at mens højskoleelever af i dag desværre ikke er særlig interesseret i politik (og næsten ikke i partipolitik), er de dog optaget af sociale spørgsmål. De er med andre ord slet ikke så allergiske over for vort samfund, som mange mener.

75 års jubilæum

På den tid nærmede vi os skolens — altså Frederiksborg Højskoles — 75 års jubilæum. — Grundtvigs Højskoles 100 års fest har vi for længst fejret! — Forberedelserne til fødselsdagen tog fart; Peter Hauschildt og Karen Tornbjerg sled med deres kor, der blev hentet grene til pyntning, skønt oktoberregn og novemberblæst allerede havde plyndret slent i bladene, der blev trykket servietter, designet af Kirsten Petersen, kunstfærdige borddekorationer blev fabrikeret på stribe, og gymnastiksalen blev møbleret og prydet som til sommerens store elevmøde. Den 4. november — festens dag — oprandt. Kl. 9 sang vi »Den signede dag« som for 75 år siden, og vi hørte et afsnit af Holger Begtrups indvielsestale. Det var så planen, at *Pip Christiansen* skulle have fortalt for eleverne et afsnit af skolens historie i hendes tid, navnlig om skolen i besættelsesårene. I alle de nitten år, siden hun og C.P.O. forlod Frederiksborg, har hvert elevhold hørt hende fortælle eller holde foredrag, ofte ved adventsmødet, undertiden ved efterårsmødet, og i de senere år kom hun til jubilarenes sammenkomst umiddelbart før elevmødet. Men denne gang var hun desværre ikke rask nok til at være med. I stedet for Pip's fortælling havde Bent Jakobsen gravet den gamle højskolefilm fra 1944 frem fra en arkivbunker et eller andet sted på Sjælland. En del af filmen er optaget på Frederiksborg i Pip's og C.P.O.'s tid. To af filmskuespillerne, Laura Halkjær og Emil Petersen, var til stede og kunne kommentere. Efter filmen havde en Frøstrup-pige mellem eleverne så meget omløb i hovedet, at hun kunne sige, at der trods alt jo ikke er så langt mellem før og nu, som de fleste unge tror. Begtrups indvielsestale om morgenen, den gamle film og i det hele taget 75-års dagens andre begivenheder lærte efterårsskolen 1970, at højskolen ikke er noget, der skal opfindes hverken af eleverne eller lærerne af i dag. Det er sket. Både historisk og aktuelt er folkehøjskolen en realitet og var det, før de og vi kom her til stedet. Højskolen, hvis den fortjener sit navn, møder de unge med et ansigt og en holdning, der er præget af traditioner, af det liv,

Efterärsskolen 1970

75 års jubilæum

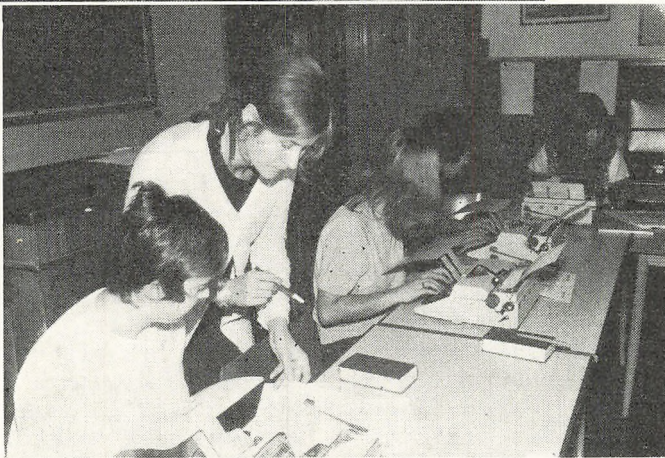
som har været levet her op gennem årene, men naturligvis også præget af de spændinger, som eksisterer både i vort eget samfund og i verden omkring os i dag, altså også præget af elevernes egen tid. Vores håb er — hver gang ny elever kommer — at der kan skabes en sådan skolesituation, at det bliver *virkeligt*, når talen og samtalen og undervisningen drejer sig om de menneskelige og folkelige og medmenneskelige grundforhold. Ja, *det* er hver gang noget nyt og dog noget gammelt i højskolen: Hvordan skabes den fælles situation, som gør, at det fællesmenneskelige kan komme til orde og finde ørenlyd?

Skønt vi slet ikke havde gjort forhåndsblæst om 75-årsdagen begyndte der ved frokosttid at komme hilsener og gaver. Og kl. 19 strømmede over 400 mennesker til, og hele den store sal og scenen blev fuldt besat. Festtalen holdt en af Holger Begtrup's elever, forstander *Jens Marinus Jensen*, Århus. Det var både en livlig og levende fortælling om de gamle dage. Elever fra Frederik Begtrup's, C. P. O. Christiansens og vore år på Frederiksborg tog ordet bagefter, konsulent *H. O. Stryhn*, *Laura Halkjær-Kristensen* og *Karen Margrethe Prior*. I en lille underholdning medvirkede koncertsangerinde *Else Berg*, Agnete Bjerre, Emil Petersen og skolens sangkor med dirigenter. Ved kaffebordet blev der talt af direktør *Jørgen Paulsen*, Frederiksborg slot, gårdejer *Erik Andersen*, som er formand for Frederiksborg valgmenighed, ligningsdirektør *Aksel Begtrup*, der deltog i festen sammen med nogle af Begtrup-familien, bl.a. Anna Begtrup, og endelig fortalte 75-års jubilæren, skolens først indskrevne elev, forfatteren *Peter Rydberg*, muntre træk fra det første vinterhold. Til sidst havde elevforeningens formand, forstander *Svend Erik Bjerre* ordet med en afsluttende tale og tak til den store forsamling. Da vi sang slutningssangen, tror jeg, at vi, der nu er på Frederiksborg som lærere og elever, i stilhed tænkte, at Ole Wivel har ret i sangens sidste linier: »Alt er igen uprøvet i dine hænder lagt«. Ja, trods alle traditioner og jubilæer og minder, så er »alt igen uprøvet i dine hænder lagt«.

Et par dage efter jubilæet var der fætterbal. Desværre havde for mange af »fætrene« ikke danselæder nok i skoene, sagde en af pigerne. — Midt i november var vi så letsindige at sige ja til, at foreningen »Danmarks folkelige Broderier« kunne anvende gymnastiksalen til en udstilling af gamle sager, som man pr. annonce kaldte sammen fra hele Nordsjælland. Det viste sig at blive et kæmpeforetagende, der tog pusten fra arrangørerne. Udstillingen omfattede over 2000 numre, og den blev besøgt af 17—1800 gæster. Trafikkaos og trængsel. Det var store forhold. Salen lignede et pakhus, fyldt med stolpeklæder, sjaler, lagener, undertøj, ligklæder, guldnakker, kastetørklæder, vanter, messingtøj og kobbersager, gamle bøger, navneklude, broderede veste, særke, kjoler og andre klædemon, dåbstøj, kokoppeindpodningsattester, vaffeljern o.s.v. o.s.v. Et enormt folkemuseum! Alt et vidnesbyrd om de gamle slægters kvindeflid, skikke og livsvaner. Hele skolen duftede af naftalin og kaffe. De drak over 500 kopper — damebesøg!

Sidst i november arrangerede Lars Thorkild Bjørn et møde mellem interesserede elever og repræsentanter fra børnehaver og forsorgsinstitutioner. Det stod naturligvis frit for, om man ville høre noget, men mange lyttede og spurgte. Kort forinden kom radorådsformanden *Knud Heimesen* her en formiddag og indledede en diskussion om radio og tv. En anden formiddag fik vi et informations- og samtalemøde om narkotikaproblemet. Efter afslag på

Vinterskolen 1971

flere henvendelser sagde læge *Peter Ege* fra Ungdomsklinikken i København ja, og han gav for så vidt en saglig fremstilling, selv om vi ikke mente, vi kunne bifalde alle hans vurderinger. Han var f.eks. tilhænger af at frigive hash, selv om han indrømmede at brug deraf var uforenelig med at være på skole. Den første søndag i december holdt vi adventsmøde og efterårsfest for ny og gamle elever. Biskop *Hans Kvist*, Roskilde, holdt et foredrag om generationsproblemer før og nu med udgangspunkt i det gamle eventyr »Snedronningen« af H. C. Andersen og i Villy Sørensens nye eventyr »En glashistorie«. Om aftenen før dansen kastede lærerkredsen sig ud i en opførelse af Soyas forrygende tragikomedie »Bare en tagsten«. Endnu en Københavnstur foretog vi. Vi overværede en del af finanslovsdebatten i Folketinget. Folketingsmedlem *Merete Bjørn Hanssen* fortalte om tingets arbejde. Vi besøgte det genåbnede og nyindrettede »Statens Museum for Kunst« og et par sociale institutioner, bl.a. Koefoeds Skole. Dagen sluttede i Det kongelige Teater. — Skønt det var sent på året, samlede forældremødet 90 gæster. Det forløb traditionelt, men nævne må jeg dog Agnete Bjerres dramatikere, der fremførte »Spoon River Antologi« af amerikaneren Edgar Lee Masters, et spil om livet i lillebyen Spoon River og alle dets problemer, idet han lader en række af byens indvånere berette om deres skæbne.

På efterårsskolen 1970 forsøgte vi hver fredag formiddag at gennemføre en to timers diskussion om vekslende emner. Snart var det »gammeldags« diskussion i foredragssalen, snart summemøde, snart paneldiskussion, snart foregik det i gymnastiksalen, hvor alle lejrede sig i rundkreds på rulle madrasserne for at få vibrationerne i gang. Men selv om formen naturligvis betyder noget, hjælper den alene ikke til en god debat. Den forudsætter både viden, evne og lyst til at udtrykke sig, men også åbenhed over for andres meninger. Nogle af emnerne var mere egnede til diskussion end andre, og nogle af dobbelttimerne forløb tilfredsstillende. Men vi fortsætter ikke med faste ugentlige langdiskussioner. Der diskuteres og drøftes så ofte og så meget i de mange valgfrie grupper,

Vinterskolen 1971

at behovet nogenlunde er tilfredsstillet. Men det forhindrer ikke, at der er nogle emner, som den enkelte ikke møder i sit selvvalgte fag, og som det kan være rimeligt, ja, påkrævet at tage op til samtale i fællesskab. En af de bedste fredagsdiskussioner var i øvrigt et ottekantet politisk møde, hvor vi hørte socialdemokraten Kofod-Frederiksen, den konservative folkepartist Tornbjerg, venstrevikingen Kynde, radikaleren Bæk, sf-eren Engman, v-essen Vestergaard og den slagfærdige DKP-olitiker Birksø.

Julen nærmede sig nu og dermed afslutningen på efterårsskolen. Flere træk fra de 4 måneder kunne tages frem: lærernes skuespiloplæsninger, elevernes lørdagsunderholdninger, besøgene af gæster fra Island, Schweiz og Israel, præsentationen af filmholdets optagelser, musikaftenerne, hvor ikke mindst Hauschildt og Jack Covitz var virksomme o.s.v. Den allersidste aften havde vi en hyggelig ind-under-jul-fest, og dagen efter sagde vi farvel med et vel-mødt-til-elevmødet. Til allersidst skal jeg nævne, at man valgte *Bolette Bæk* til elevholdets repræsentant i elevforeningens bestyrelse.

Vinterskolen 1971

Vinterskolen 1971 begyndte den 4. januar. Elevholdet var på ialt 130. Heraf var 40 fortsættere eller 8 måneders elever, som nu vendte tilbage. De fik som tidligere år tilbudt et hold i »Idé og kultur«, ledet af Johs. Langer under Fritz Norlans fravær, og et hold i »Socialpædagogik«. Foreløbig har vi bestemt os til at tilbyde fortsættterne tre muligheder, nemlig de to førstnævnte fag og så for det tredje, at de kan gå videre som almindelige elever sammen med de nyankomne. Der bliver i en ny skoleplan gjort rede for alt dette. De, som er interesserede, bør skrive efter planen.

I lærerkredsen skete der kun den forandring, at forstander *Sv. Aa. Dyrbye* fra vores naboskole overtog et hold i samfundslære. Olle Lindquist fik to ny fag, »Verdensreligionerne« og »Menneske og miljø«. Navnlig sidstnævnte fik stort tilløb. Hensigten med faget var at forsøge at give et indblik i det, man kalder miljøpleje og miljøproblemer. Selv om det er længe siden den industrielle revolution fejede ind over den vestlige verden, fulgt af en eksplosionsagtig udvikling af masseproducerende fabrikker, er det først i de senere år, man er begyndt at interessere sig for, hvilke farer denne udvikling kan have medført og medfører for mennesker, dyr og natur. Takket være de alarmerende rapporter, som forskere har udsendt om forureningen af luft, jord og vand, ser det nu ud til, at også politikerne forstår, at det er alvor. I timerne tog man desuden fat på at gennemgå miljøproblemer af andre typer, f.eks. ødelæggelsen af naturværdierne, landsbymiljøet o.s.v., kort sagt vores ansvar for de kommende generationer, selv om man ikke kan reparere alt det, som allerede er skadet. Emil Petersen fik et litteraturhold, som han kaldte »Litteratur og livssyn«. Karen Tornbjerg tog en gruppe til emnet »Folkemusik«. Lene Sørensen fik et lille danskhold, Agnete Bjerre et psykologihold ved siden af dramatikken, og konsulent Stryhn havde landbrugsundervisning. Endelig var Bolette Bæk os til stor hjælp på skolens bibliotek.

Sammen med de danske elever var der fire polske flygtninge, fem nordmænd, tre amerikanere, en tjekkoslovak, en marokkaner og desuden to fra Færøerne

og to fra Grønland. Elevholdet var mere harmonisk sammensat end efterårs- holdet. Alligevel måtte vi give 5—6 af dem en advarsel om narkotika, hvor- efter yderligere hele holdet fik meddelelse om, at man måtte indstille sig på, at skolen ikke ville tolerere den slags. Hele narkotikaproblemet har jo taget alle skolefolk på sengen og forøvrigt også læger, politi og forsorgsfolk. Ingen havde nogen løsning. Derfor greb man til de første de bedste løsninger, der blev tilbudt, selv om vi ikke vidste, om de var gode eller dårlige. Men nu ved vi i hvert fald så meget derom, at alle elever her på stedet for fremtiden vil få at vide, og det vil stå sort på hvidt i elevernes retningslinier: *Brug af hash og narkotiske midler medfører, at man mister retten til at være på skolen.* — Det er trist, at det skal være nødvendigt at udtrykke sig så kategorisk over for voksne mennesker. Heldigvis spores der nu hos de unge selv en vågenhed over for problemets alvor.

Fremmede talere, ekskursioner m. m.

Kort efter at eleverne var gået i gang med det daglige skolearbejde fik vi besøg af dr. *Fritz Wartenweiler*, den schweiziske højskolebevægelses grund- lægger. Han var på rundtur i Danmark og holdt her et aftenforedrag som led i vore månedsmøder. For næsten 60 år siden rejste han for første gang til Danmark. Han tog til Københavns Universitet, men en professor anbefalede ham at tage til Frederiksborg. Hos Holger Begtrup og hans lærere blev *Wartenweiler* begejstret for højskoletanken, og han blev her i landet et par år. I 1925 rejste han sin egen højskole i Schweiz. Mange danske har i årenes løb besøgt denne skole, og det har styrket forbindelsen mellem Schweiz og Danmark. Af alle udlændinge er *Fritz Wartenweiler* nok den, som bedst har forstået høj- skoletanken. Han magter vort sprog fuldkomment, så det var let at følge hans foredrag.

I januar havde vi besøg af Ulandshøjskolens elever og lærere. Og en for- middag af forstander *Jens Marinus Jensen*, som denne gang holdt foredrag om den fhv. norske statsminister Einar Gerhardsens erindringsbog og om Odd Nansens og Per Hansons bøger »Tommy« og »Mama Karasjok« — alle tre bøger beretter om den strenge tid i Norge under den anden verdenskrig.

En tidlig februardag tog vi til København. På Christiansborg gav folketings- mand *Niels Mathiasen* os en times orientering om lovgivernes arbejde. Senere var vi i Saxogården, Den kongelige Porcelænsfabrik, Koefoeds Skole og Sta- tens Kunstmuseum. Om aftenen valgte halvdelen den amerikanske farce »Du kan ikke ta' det med dig« i Scalateatret. Vi andre var i Ungdommens Teater og overværede Peter Nichols skuespil »God Bedring«. Det var en skrap om- gang med stormløb mod det tabu-område, som vort forhold til sygdom og død ofte er; vi så de helt umyndiggjorte hospitalspatienter med lægerne og syge- plejerskerne som deres magthavere og idoler.

I løbet af den første skolemåned fik vi, tilskyndet af eleverne, iværksat en god forandring af det store fritidsrum i kælderetagen under biblioteket. Det blev omdannet til værksted for forskelligt formningsarbejde. En kostbar kera- mikovn blev købt og sat på plads af seks stærke Falckmænd, og rummet blev udstyret med lys og lamper, redskaber, drejeskiver og materialer. Emil Petersen lærte en lille skare at skære i linoleum og trykke figurer og billeder. Peter Hau-

schildt tog fat på keramikken, bistået af elevholdets alderspræsident *Flemming Røeder*, der var erfaren i faget.

Månedsmødet i februar i traditionelt samarbejde med Sønderjysk Forening for Hillerød og Omegn havde bogstaveligt talt ikke samlet deltagere udefra. Mødet var ellers anlagt som en paneldiskussion om Danmark og Europa mellem redaktør *Knud P. Pedersen*, Pinstrup, og sekretær i regeringens markedssekretariat, cand. jur. *Erland Nielsen*. Begge var meget sikre; næsten agitatoriske. Derfor kom der heller ingen rimelig meningsudveksling i gang med salen. Det møde lykkedes ikke. — To lørdag aftener tog vi i teater. Vi så skuespillet »Indianerne« af Arthur Kopit på Gladsaxe Teater — et stykke, der voldsomt vender sig mod racediskrimination. På Det kongelige Teater overværede vi — for resten sammen med Nordisk Råds medlemmer — to ballerter: »Den unge mand skal giftes« og »Etude«. — Også på vinterskolen havde vi en del gæster fra nær og fjern. Her var 40 unge tyske landmænd fra en sydtyisk højskole i Würtemberg. En embedsmand fra Irans undervisningsministerium, *Karim Ezzatkhak*, opholdt sig nogle dage på skole. Et andet besøg fra samme land var en ubehagelig affære, som vi måtte indgive klage over til det ministerium, som havde formidlet det.

I marts måned holdt vi på flere elevers opfordring et HF-oplysningsmøde i samarbejde med Arbejdsformidlingen i Hillerød. En stor forsamling af unge, nogle herfra, men de fleste fra by og egn, hørte rektor *Færkel* fra Birkerød gymnasium fortælle om HF-uddannelsen. Senere tilkaldte vi til snak med vore egne HF-interesserede tre gamle elever, *Inger Ertzinger*, *Bente Eriksen* og *Margit Jepsen*. Endnu et par teateraftener havde vi. Vi så Buster Larsen som en grovkornet Jeppe på »Det ny Teater«. Og en lille flok tog »På den lysegrønne Ø« i Fiolteatret. — Midt i marts fik vi endnu engang en god aften med sekretær i Socialt Boligbyggeri, forstander *Jørgen Andersen*. Eleverne var meget optaget af hans omtale af nutidens vanskelige ungdomsproblemer. — I årets løb har vi desuden gentagne gange haft besøg af *Anny Houmand*, der har bistået os ved vore skuespiloplæsninger.

Til den almindelige vinterfest midt i marts kom der ikke færre end 120 gamle elever. Den blev indledt med en opførelse af Arrabal's »Frokost i det fri«, nydeligt gennemført af elever, instrueret af Agnete Bjerre, og bagefter var der dans. — En tirsdag i marts tog holdene i samfundsfag og »Idé og Kultur« på gruppebesøg forskellige steder, bl. a. til Ebberødgård, Højagergård, Østre landsret, til Stenogades Katolske Kirke og til Moskeen i Hvidovre (der er 7000 muhammedanere — fremmedarbejdere især — i København og Nordsjælland).

Den 21. april kom der pludselig telegram fra Island. Der stod »På denne glædens dag mindes jeg jer alle med glæde og tak. *Ragnheidur Asta Pétursdóttir*, Reykjavik«. Da jeg læste det op, vidste mange elever, at det var dagen, da håndskriftsagen mellem Danmark og Island endelig var ført lykkeligt til ende med en symbolsk overdragelse af nogle af de mange gamle skrifter.

Forældremødet sidst i april havde stor tilslutning, 120 deltagere var kommet til stede, bl. a. fire helt fra Norge. Fine udstillinger var arrangeret, der var håndarbejder, vævninger, stoftryk, batik, læder- og skindarbejder, linoleumssnit og keramik, korsang ved Hauschildt og musik af Jack Covitz, mannequinopvisning af Lenes syersker. Knud Bjørns træningstime med mandfolkene i gymnastiksalen blev en oplevelse for mange, og Kirsten Jensens delingsførererpiger gav

Kirsten Jensen.

som ofte før en både charmerende og dygtigt gennemført opvisning. Om aftenen gentog Dramatisk hold »Frokost i det fri«. Lærer Frode Kaasbjerg, Ry, takkede ved aftenkaffen på forældrenes vegne. — Det blev så fint vejr allersidst i april, at vi måtte ud, og Olle Lindquist arrangerede for os en dejlig dag i Lund i Skåne. Vi besøgte domkirken, »Kulturen i Lund«, »Arkivmuseet for Dekorativ Kunst« og en latinamerikansk kunstudstilling i Lunds kunsthall. Ind imellem nød vi varmen og solskinnet. — En af de allersidste dage valgtes *Kurt Weisz Knudsen* som elevholdets repræsentant i elevforeningens bestyrelse.

Så var tiden igen inde til at tage afsked efter 4, 5 eller 8 måneder på højskole. Mange gør det med vemod, mange synes, at de måneder er alt for korte. Det tager lang tid at akklimatisere sig — længere tid, end da Karen og jeg for 20 år siden begyndte her — og når man så endelig har fundet ind i skolens rytme, er det tid til at sige farvel. — Vi lærere ved godt, at vi må og forhåbentlig også kan yde mere for at begrænse vanskelighederne på dette punkt. Men det er sværere nu end før. Tidligere havde undertiden 60 procent af vore elever været på efter- og ungdomsskoler, og de var derfor velkendt med kostskolelivet. Nu ankommer flere ofte med en negativ indstilling til visse sager og ordninger her på skolen. Men i løbet af skoletiden lærer de dog at forstå skolen, og hvad den vil, og de begynder måske tilmed at trives i skolens dagliv.

Fra maj til september

Vi fik også i år en række henvendelser om udlejning af lokaler til forskellige stævner og kurser. Men da de alle helst ville ligge omkring 1. august, blev årets virksomhed på dette område af begrænset omfang.

En afdeling af *Dansk Postforbund* disponerede over skolen 24.—26. maj med 90 mand. Lige efter holdt ca. 125 medlemmer af *Københavns Politiforening* møde her den 27. og 28. maj.

Så var der pause indtil vort eget *feriekursus* i de to uger fra den 20. juni til 5. juli. Første uge foregik på skolen med 112 deltagere. Det lykkedes igen at få otte gode dage på højskole med »voksne unge og yngre ægtepar«, som vores indbydelse lød på. Nogle havde deres børn med. Vi havde den særlige glæde, at en del af deltagerne var »gamle« Frederiksborgelever. Kurset kaldte vi »*Halvfjerdserne i centrum*«, og det var lagt an som en række emnedage. Foruden skolens egne kræfter medvirkede forfatteren *R. Broby Johansen*, redaktør, pater *Martin Drouzy*, redaktør *Poul Bendix Knudsen*, amanuensis, valgmenighedspræst *Jørgen Thorgaard*, forstander *Erik Andersen*, Metalskolen, folketingsmand, direktør *Palle Simonsen*, cand. phil. *Poul Terkelsen*, pianistinden *Hanne Petri*, koncertmester *Kanny Sambleben*, fløjtevirtuosen *Michala* og undervisningsinspektør *Vilhelm Nielsen*. Den anden kursusuge tilbragte 62 af deltagerne i »den gyldne stad«, Czechoslovaquiets hovedstad Praha, som efterhånden mange af de senere års Frederiksborgelever har besøgt i forbindelse med deres højskoleophold. Rejsen blev ledet af Lars Thorkild Bjørn.

Elevfesten

Efter hjemkomsten begyndte forberedelserne til årets elevmøde. Det fandt sted den 10. og 11. juli. Naturligvis kunne vi mærke, at det kolossale ungdomsstævne i Holstebro havde tyllt af rækkerne. Det havde vi ventet. Men mange mødte alligevel op i kortere eller længere tid i de to dage, vel op mod 400. Vi indledede — som det i nogle år har været skik — med festmiddag om lørdagen for 25, 40 og 50 års jubilarene. Spisesalen var fyldt. Blandt de jubilerende sås de herrer *Vilhelm Nielsen* (med frue), *Olav Akerlie* og *Bent Jakobsen* (også med frue). De havde alle tre holdt deres indtog på skolen for et kvart århundrede siden. Vort samvær blev indledt med mindeord om Pip, som før altid gjorde disse sammenkomster særlig festlige for de gamle elever. Flere havde ordet for at mindes svundne dage. — Efter en kop eftermiddagskaffe på østplænen fyldtes gymnastiksalen, hvor jeg talte om »Højskoletanken og fjerde skolegenerations problemer«. I stedet for den sædvanlige lærerkomedie leverede *Ib* og *Kajsa Nyholm* og *Mette Rud* om aftenen en underholdende kabaret. Bag efter begav man sig ud i dansens glæder. Søndag morgen var kirken fyldt til morgensang. Ved den lejlighed hørte vi pastor *Gotfred Andersen*, Holte — fhv. højskolelærer i Vrå. Fra kl. 10—12 var der samtale om aktuelle højskoleproblemer med *Svend Tornbjerg* og *Bent Jakobsen* som panel. Højskolen har naturligvis altid problemer, også aktuelle problemer. Men de urolige forhold på nogle skoler havde understreget, at der er brydninger og forhold, som vi må snakke med gamle elever om, ikke mindst for at de kan forstå højskolens vilkår nu om stunder. — Ved elevmødemiddagen var gymnastiksalen besat. Elevforeningens

formand, forstander Sv. Erik Bjerre, talte for skolen og for de gamle elever. En række hilsener til os alle og til de forskellige årgange fra kammerater, der ikke kunne være med, blev oplæst. Dem siger vi tak for. Tak også for mange andre hilsener i årets løb, ikke mindst ved juletid. — Kl. 14 generalforsamling i elevforeningen. Her blev det bl. a. diskuteret, om foreningen magtede at stable en låneordning på benene, i stedet for den nu anvendte støtteordning. Og der blev vedtaget et nyt sæt love og vedtægter. Men derom berettes der andetsteds i årsskriftet. Sidst på eftermiddagen holdt Langer foredrag om Israel efter den anden verdenskrig, og Emil Petersen fortalte om den svenske bog: »Rapport fra en gulvspan« af Maja Ekelöf.

— Selv om mange måtte bryde tidligt op af hensyn til færger og andre forbindelser, kunne vi samles til en hyggelig aften i foredragssalen, hvor lærerkredsen fremførte en række tekster, der var sat sammen til »En mosaik om den vanskelige kunst at forstå hinaden«. Så sluttede elevmødet 1971 med kaffebord i spisesalen, med tak til Grete Søndergård og hendes stab i køkkenet og med et på gensyn ad åre. *Ad åre* betyder ikke en eller anden gang et eller andet år ude i fremtiden, men det betyder til næste år. Altså på gensyn i 1972!

Endnu et par møder og kursus lånte vi plads til før september. Det var »*Scandinavian Seminar*«s velkomststævne for de 125 amerikanske studenter, der næste skoleår skal være elever på højskoler rundt om i de nordiske lande. Johannes Langer styrede dette møde fra den 26.—30. juli. Så holdt »*Den Nordiske Buddhistsmission*« et fire dages sommerstævne med ca. 70 deltagere fra den 5.—8. august, organiseret af pastor *Vilhelm Hansen*, Hillerød. Og endelig var 80 medlemmer af *Københavns Postbudeforening* til møde her fra 9. til 11. august. Sluttelig skal jeg nævne, at vi to gange i skoleåret 70—71 gav plads i et klasseværelse og på 7—8 elevværelser for 14—15 deltagere i *Dansk Tekstilinstituts* kursus for vordende oldfruer, begge gange i seks uger med *Vagn Jacobsen* som undervisningsleder.

Et tilbageblik

Netop på 20 års dagen for vores ankomst til Frederiksborg — først i september 1951 — dyppede jeg pennen for at skrive denne tyvende årsberetning, som jo først og fremmest er et brev til gamle elever om livet på skolen. Hvordan var det forresten for 20 år siden? Ja, det var anderledes end nu. Elever fra dengang vil være forundrede over en del af det, der foregår på højskolen i dag. Men jeg tror dog, at nutidens elevhold måske ville blive endnu mere forundrede, om de havde kunnet opleve et højskoleophold for 20 år siden. Eleverne dengang var fattige i sammenligning med nu. Det var kort efter krigen og småt med lommepengene. Der var ingen af karlene, der forespurgte om parkeringsmulighederne ved indmeldelsen. Der var ingen af pigerne, der på et skabilkenhovede i hjørnet af værelset havde en paryk stående klar til fætterballet. De små midler trådte navnlig frem i 1950'erne den årlige vinteraften, når de svenske udvekslings elever fra Wendelsberg indfandt sig hos os iført pelse, flotte spadsere dragter og gedigne overfrakker med bløde filthatte og andre låg på hovedet. Det var sandelig damer og herrer, hvor vore karle og piger var langt beskednere udstyret, bl.a. med tøj af ringe efterkrigs kvalitet. Eleverne dengang havde heller ikke så fyldig en skolegang bag sig som nu. I dag har de ofte gået i skole i 9—10

Tilbageblik

år med det resultat, at det tit er — ja, undskyld jeg siger det — store skolebørn, som søger optagelse på højskolen. Det var sjældent for 20 år siden. Dengang kom de fleste fra arbejdslivet med de erfaringer og den modning, det havde givet dem. Højskolen var for de fleste et fristed og et mødested, hvorfra man gik tilbage til sit arbejde, når skoletiden var forbi. Der er stadig mange af den elevtype, men flere end før er nu på højskole i en pause forud for deres videreuddannelse, eller de står i erhvervsskifte. Desuden er der en lille, men stigende gruppe, som endnu ikke har bestemt sig i så henseende og er stedt i stor tvivlrådighed. For 20 år siden var der stadig mange, som ikke havde set ret meget af deres eget land — vore udflugter og ture var velkomne oplevelser for de allerfleste. Endnu færre havde set noget til landene ude i Europa; derfor var vinterturene til Wendelsberg og siden til Ringerike eftertragtede, og når vi nærmede os skoletidens afslutning tog mange mod lærernes — især Bent Jakobsens — hjælp til at finde arbejdspladser udenlands; jeg husker endnu den april, hvor 30 af vinterskolens elever tog arbejde i Island med 5 Poul'er i spidsen. Men selv om de unge for 20 år siden ikke havde set så meget som eleverne nu, og selv om de ikke var så præget af indtryk fra alverden, som mange nu er takket være fjernsynet, så var de utvivlsomt udstyret med større lyst til oplevelse og til at gå på opdagelse end mange nu, og de var mere præget af åbenhed over for ny tanker og ideer, var også mere opsat på at gå i gang med et egentlig arbejde, var ikke skoletrætte når de kom, altsammen noget, som i høj grad kom vores undervisning til nytte, som gjorde højskolen netop til en skole.

For at rette op på nogle øjeblikkelige vanskeligheder har nogen foreslået, at højskolen bør stille efter at få betydeligt ældre elever, sætte aldersgrænsen ved 21—25—28 år. Det kunne man godt forsøge. På den måde ville man naturligvis slippe for mange problemer. Helt problemfrit må skolelivet være blevet på den ungdomsskole, hvor man har forandret sig og er blevet til ældrehøjskole! Vælger man at unddrage sig nogle vanskeligheder på den måde, er man imidlertid sikker på, at halvdelen eller flere skoler bliver nødt til at lukke. Derfor er den vej ikke farbar. Derimod burde man kunne stille efter, at de unge ikke gik lige fra skoleform til skoleform, som det nu ofte sker, og at de i hvert fald før højskoleopholdet i en kortere eller længere tid fik en modningsperiode uden for deres hjem, efter at den gængse langvarige skolegang er afsluttet. Kunne dertil føjes en tilskudsordning for eleverne, så undervisningen (ikke kost og logi) var gratis, da ville den nu herskende sociale slagside formodentligt forsvinde til gavn for både skolemiljøet og arbejdsklimaet.

Men allerede nu er vi langt henne i det ny skoleår, og der er ikke tid til at skrive mere.

Venlig hilsen til skolens venner og gamle elever fra os alle på Frederiksborg!
Glædelig jul!

Karen og Haugstrup.

FF = Foreningen Frederiksborgelever

Bestyrelsesdagbog mellem to generalforsamlinger:

1. Bestyrelsesmøde umiddelbart efter generalforsamlingen den 12. juli 1970.
2. Bestyrelsesmøde den 13. februar 1971.
3. Bestyrelsesmøde den 10. juli 1971.
4. Generalforsamling søndag den 11. juli.

Der var stort fremmøde til generalforsamlingen den 11. juli.

Dirigent: Bent Jacobsen.

Formanden oplyste i sin beretning, at lærer Kaj Andersen var blevet valgt til næstformand på bestyrelsesmødet i februar, og at foreningens regnskab var blevet ført af højskolens sekretær, fru Erika Nederby.

FF er repræsenteret i følgende andre organisationer:

a) *Bent Lassen* — via Landsforeningen af Højskoleelever, medlem af Nordens Ungdomsrepræsentantskab.

b) *Per Ingemann Christensen* repræsenterer FF i Kontaktudvalget mellem Landsforeningen af Højskoleelever og Dansk Ungdoms Fællesråd.

c) *Kaj Andersen* repræsenterer FF i Dansk Ungdoms Fællesråds udvalg vedr. ungdomsundersøgelser (udvalget fungerer ikke p. gr. af manglende bevillinger).

d) Socialt arbejde i København. Det havde ikke været muligt at gennemføre det forslag, som blev fremsat på 1970-generalforsamlingen.

Holger Dumstrei fremlagde på bestyrelsens vegne forslag til en lånefond. Denne nyskabelse er kort beskrevet i »Frederiksborgbladet«, september 1971, ligesom den har været forelagt i radioens »Dags Dato« 15. juli.

Frederiksborgelevernes Lånefond starter med en kapital på 3200 kr. (2200 kr. på budgettet over 2 år, 500 kr. fra mejeriet Pasteur, 500 kr. anonymt fra 50 års jubilær), (»det er mig en glæde at give 10 kr. pr. år, når jeg tænker på, hvor meget det betød for mig at være på Frederiksborg«).

Lånene er på 450—900 kr. og skal betales tilbage over 3 år med 1. august som terminsdato. Har en elev f. eks. lånt 600 kr. (d.v.s. at elevbetalingen er blevet reduceret med 600 kr.), skal det første afdrag på 200 kr. tilbagebetales senest den næstfølgende 31. juli.

Og endelig skete der også det, at »Love for Elevforeningen for Grundtvigs Højskole Frederiksborg« skiftede navn til »Vedtægter for Foreningen Frederiksborgelever«. De nye vedtægter, der blev vedtaget med 35 for og 0 stemmer imod, er aftrykt nedenfor.

Styrelsen har følgende sammensætning:

Sv. Erik Bjerre (1969), U-landshøjskolen, Holte (formand).

Kaj Andersen (1970), Vivild Ungdomsskole, Vivild.

Bent Lassen (1970), Lykkesholmsallé 19, Søborg.

Holger Dumstrei (1971), Valsbøl, Sydslesvig.

Karen Margrethe Prior (1969), Magnolievej 53, Valby.

Foreningen Frederiksborgelever

Elevholdsrepræsentanter er:

Per Ingemann Christensen, Edelsmindevej 18, Brønshøj (E 69).

Margit Jepsen, Bjergby, Erslev, Mors (V 70).

Bolette Bæk, Serritslevvej 321, Jerslev J. (E 70).

Kurt Weisz Knudsen, Farum Hovedgade 2 A, Farum (V 71).

De nye vedtægter gør det muligt for generalforsamlingen at udnævne æresmedlemmer efter indstilling af styrelsen.

Følgende blev udnævnt:

Forf. *Peder Rydbert*, den først indmeldte elev til vinteren 1895-96 (den første vinter på Frederiksborg).

Fhv. pastor *N. P. Nielsen*, der sidste år fejrede 65 års jubilæum som elev på Frederiksborg, og som var elevforeningens første formand.

Forf., fhv. overbibliotekar *Anders Ubrskov*, lærer på Frederiksborg 1907-34.

Styrelsen er glad for at kunne rapportere, at alle tre har accepteret udnævnelsen til æresmedlemmer af FF.

Denne hilsen fra FF kan passende slutte med et citat fra Jens Marinus Jensen's nys udkomne erindringsbog, hvor der står i indledningen: »Det forekommer mig, at jeg tilhører et slægtled, som tog mere i arv, end vi formåede at give videre«. Hvordan vil de 3500 medlemmer af Foreningen Frederiksborgelever engang vurdere sig selv? Hvordan vil vi blive vurderet af eftertiden?

Sv. Erik Bjerre.

Vedtægter for Foreningen Frederiksborgelever

Paragraf 1: *Navn*

Foreningen Frederiksborgelever.

Paragraf 2: *Formål*

- (a) Foreningens formål er at vedligeholde forbindelsen og styrke sammenholdet mellem tidligere elever, lærere og højskolen samt at medvirke til at fremme forståelsen for folkehøjskolen.
- (b) Foreningen kan også påtage sig opgaver af social eller mellemfolkelig karakter.

Paragraf 3: *Medlemskab*

- (a) Medlem af foreningen kan enhver blive, som er eller har været elev eller lærer på Grundtvigs Højskole ved Frederiksborg, eller som på anden måde føler sig knyttet til skolen.
- (b) Alle medlemmer har stemmeret og er valgbare til styrelsen og til at repræsentere foreningen.
- (c) I samarbejde med højskolen drager styrelsen omsorg for, at eleverne under deres skoleophold får lejlighed til at indmelde sig i foreningen. Opfordringen kan udstrækkes til deltagere i korte højskolekurser.
- (d) Medlemmer, der ønsker at udtræde af foreningen, må skriftligt give meddelelse herom til sekretæren inden 1. oktober.
- (e) Styrelsen kan ekskludere et medlem; men afgørelsen er først endelig, hvis

Vedtægter

den godkendes af den førstkommende generalforsamling.

- (f) Æresmedlemmer kan udnævnes af generalforsamlingen efter indstilling af styrelsen.

Paragraf 4: *Generalforsamling*

- (a) Ordinær generalforsamling afholdes en gang årligt i forbindelse med elevmødet.
- (b) Ekstraordinær generalforsamling kan indkaldes af styrelsen og skal afholdes, når mindst 75 medlemmer stiller krav herom. — Indkaldelse til en generalforsamling skal ske med mindst 3 ugers varsel.
- (c) Generalforsamlingen er foreningens højeste myndighed og skal godkende beretning om foreningens virksomhed og godkende det årlige regnskab. De fornødne valg foretages på generalforsamlingen.
- (d) Regnskabsåret går fra 1. juni til 31. maj.
- (e) Årsbidragets størrelse fastsættes af generalforsamlingen.
- (f) Alle medlemmer kan efter ønske fritages for årsbidrag fra 40 års jubilæet og fremover.
- (g) Forslag til lovændringer skal udsendes samtidig med indkaldelse til generalforsamlingen. Lovændringer skal vedtages af 2/3 af de fremmødte medlemmer.

Paragraf 5: *Styrelse*

- (a) Styrelsen består af 9 medlemmer. Formanden vælges af generalforsamlingen for 2 år ad gangen.
- (b) 4 styrelsesmedlemmer vælges af generalforsamlingen for 2 år ad gangen, således at der hvert år skiftevis afgår 2 medlemmer.
- (c) De øvrige 4 styrelsesmedlemmer vælges blandt de to sidste elevårge, således at hvert elevhold vælger sin repræsentant (plus suppleant), som derefter fra den følgende generalforsamling indtræder i styrelsen for 2 år. To af disse medlemmer afgår således efter tur hvert år.
- (d) Der vælges 2 revisorer for 2 år ad gangen. De afgår skiftevis.
- (e) Der vælges 2 suppleanter til styrelsen og 1 revisorsuppleant.
- (f) Genvalg kan finde sted.
- (g) Alle afstemninger og valg afgøres ved almindelig stemmeflertal (jvf. dog paragraf 4 g og paragraf 9). Skriftlig afstemning kan forlanges.

Paragraf 6: *Administration*

- (a) Styrelsen vælger af sin midte en næstformand.
- (b) Sekretæren, der samtidig er kasserer, ansættes af styrelsen.
- (c) Da elevforeningens og højskolens administration overlapper hinanden på visse områder, aftales byrdefordeling mellem styrelse og forstander.
- (d) Formændene for de lokale Frederiksborgkredse og skolens forstander indbydes til at deltage i styrelsens møder. De har tale-, men ikke stemmeret.
- (e) Ved stemmelighed er formandens stemme afgørende.

Paragraf 7: *Aktiviteter*

Foreningens formål kan f.eks. søges opnået ved følgende aktiviteter:

- (a) Afholdelse af elevmøder.

Foreningen Frederiksborgelever

Prag, sommer 1971.

- (b) Udgivelse af et årsskrift og andre periodiske publikationer, f.eks. Frederiksborgbladet. Redaktionen af årsskrift m.v. vælges af styrelsen, som skal godkende budgetterne for foreningens publikationer.
- (c) Understøttelse af sociale og mellemfolkelige opgaver.
- (d) Afholdelse af jubilæumssammenkomster m.v. Elevholdenes repræsentanter skal være behjælpelig med at bevare forbindelsen med eleverne fra deres hold, også efter at repræsentanten har forladt styrelsen.

Paragraf 8: Repræsentation i andre organisationer

Styrelsen repræsenterer foreningen i højskolens bestyrelse og i Landsforeningen af Højskoleelever.

Paragraf 9: Ophævelse

Elevforeningens evt. ophævelse skal først vedtages af en generalforsamling, hvorefter forslaget sendes til skriftlig afstemning blandt alle medlemmerne. Stemmesedlerne skal udsendes snarest muligt efter generalforsamlingen. Afstemningen skal være afsluttet en måned herefter. Der kræves 2/3 flertal af de afgivne stemmer både på generalforsamlingen og ved urafstemningen for at opløse foreningen. I tilfælde af opløsning fordeles evt. formue af styrelsen i samråd med højskolens bestyrelse.

Således vedtaget på generalforsamlingen den 11. juli 1971.

Meddelelser

BESTYRELSEN har vedtaget, at der opføres en ny pedel- eller lærerbolig på skolens grund syd for »Ole Jensens Hus«. På styrelsens møder er der i årets løb arbejdet med spørgsmålet om skolens bygningsmæssige forhold. Man vil forny skolen på en eller anden måde, men trods mange forhandlinger med ministerielle og kommunale myndigheder og til anden side er man ikke nået frem til nogen endelig afklaring.

FREDERIKSBORGLÆRERE m. v. Den første maj sænkedes flaget på halv i højskolens have. *Margrethe Christiansen* (Pip) var død efter nogle års tiltagende svaghed. Hendes grav er nu i Askov på valgmenighedens kirkegård ved siden af C. P. O.s. Foran i årsskriftet har højskolelærer Emil Petersens kone, fru Inger Petersen, fortalt om Pip. — Den 9. juli 1971 afgik den tidligere forstander for Grundtvigs Højskole, *H. A. Rosendal*, ved døden, 95 år gammel. Det var i skolens Lyngby-tid, han var dens leder fra 1917 til 1928, efter at han havde været lærer fra 1902 og fra 1909 medforstander hos sin far, Hans Rosendal. Sidste gang H. A. Rosendal besøgte os var i 1956 i anledning af 100-året for Grundtvigs Højskoles oprettelse. Mange vil huske hans muntre fortælling fra skolens gamle dage ved jubilæets aftenfest. Fritz Norlan og jeg besøgte forleden H. A. Rosendals døtre, som overdrog skolens bibliotek værdifulde tidskrifter og billeder fra Lyngbytiden. — Den 1. oktober 1970 fyldte skolens fhv. gartner *Thorvald Henningsen* 75 år. — *Karen* og *Vilhelm Nielsen* er i sommer flyttet fra Ollerup og bor nu Carinaparken 34, 3460 Birkerød. *Vilhelm Nielsen* (Frederiksborglærer 1946—53) er fra 1. januar 1971 ansat i undervisningsministeriets direktorat for ungdomsundervisning; han er udnævnt til undervisningsinspektør for folkehøjskolerne. — *Cecilie Tøpholm* (Frederiksborglærer 1952—62) bor stadig Bakkevej 12 i Ollerup, men er for tiden ansat på Ida Holsts Realskole i Svendborg. — *Inger* og *Olav Akerlie* (Frederiksborg 1946—56) er i august flyttet fra Hallingdal folkehøgskule og er nu rektorfolk på Norges yngste højskole, Seljord folkehøgskule i Telemarken. — *Anton Mariegaard* (Frederiksborglærer 1948 og 1953—65), nu inspektør på Købmandsskolen, har udgivet en god bog: »Danmarks økonomiske Geografi«. Mariegaard og familie bor Tjørnevang 4, 3400 Hillerød. — *Kajsa* og *Ib Nyholm* er fra efteråret 1971 knyttet til Den danske Husflidshøjskole i Kerteminde. *Kajsa f. Hellerstedt* var svensk lærerinde på Grundtvigs Højskole 1962—65. — *Sigurd Kramer*, sanglærer på Frederiksborg fra 1951—1969, er udnævnt til sanginspektør på Frederiksberg. Adresse: Puggårdsgade 3, 3. sal, København K. — *Olle Lindquist* er ansat som lærer på Marienborg folkhøgskola i sit hjemland. — *Kirsten Jensen*, gymnastiklærerinde 1966—71 på Grundtvigs Højskole, er flyttet til sit hjem »Højholm«, Pedersborg pr. Sorø for at videreuddanne sig; hun følger HF-kurset i Slagelse — Vikaren *Knud Bjørn* (skoleåret 70—71) er fra efteråret 71 knyttet til idrætshøjskolen i Gerlev. — *Johannes Langer* passerer i disse korte efterårsdage de 50 og har fået trang til at tilbringe sine »gamle« dage i Jylland; foreløbig er han i Rødding. — Nye lærere fra september 1971: lærer-

Meddelelser

inde *Kirsten Else Jensen*, cand. phil. *Ebbe Lundgaard*, højskolelærer *Jørgen Pedersen* og lærerstuderende *Erling Christiansen*. Om dem er oplyst nærmere i Frederiksborgbladets septemhernummer.

ELEVMOØDET i 1972 bliver søndag den 9. juli plus lørdagen før, den 8. Sommerpigerne 1962 og vintereleverne 1962—63 fejrer 10 års jubilæum. Der er gået 25 år, siden sommerholdet 1947 og vinterholdet 1947—48 var på skolen. Og der er 40 års jubilarer fra 1932 og 1932—33 og 50 års jubilarer fra 1922 og 1922—23. Sæt kryds i kalenderen ved den 8. og 9. juli. Alle tidligere elever og deres pårørende er meget velkomne!

VINTERFESTEN for nuværende og tidligere elever afholdes i 1972 lørdag den 18. marts. Møde kl. 16, skuespil kl. 19; derefter dans.

FERIEKURSET i 1972 bliver 14 dage med en uge på højskolen fra den 18. juni og derpå en uges studierejse til udlandet. Programmet vil være færdigt i løbet af februar 72. Skriv til skolens kontor efter det.

EFTERÅRSMØDET er planlagt til sidste søndag og mandag i september, den 24. og 25. september. Se for sikkerheds skyld efter i Frederiksborgbladet.

MÅNEDSMØDERNE. Foreløbig er for tiden september 71 — januar 72 planlagt. 27. sept.: Paneldiskussion mellem journalist Eva Johannesen, Landsbladet, og cand. jur. Grethe Fenger Møller, Socialministeriet, om familieproblemer. — Om aftenen taler forfatteren Carl Scharnberg om fritidscentre for børn og voksne. 14. okt.: Debatteater, Lundehus teatergruppe opfører P. O. Brøndsteds »Døden holder fridag«, 17. nov.: Samtalemøde om ø-lejre, kibbutzer o. a. samværs- og miljøformer v. Judith Nake, Dorrit Sverdlin, Ebbe Krüger m. fl. 5. dec.: Adventsmøde, valgmenighedspræst Otto Helms i kirken, generaldirektør Hans Sølvhøj i foredragssalen. Om aftenen elevskuespil og dans.

FREDERIKSBOR GKREDSENEs møder blev i 1971 afholdt i dagene 23.—25. maj. *Nordjysk Frederiksborgkreds* samledes til søndagftenmøde på Morsø Ungdomsskole i Galtrup. Fra Frederiksborg deltog Emil Petersen, Kirsten Jensen, Karen og Haugstrup. Mødet var ikke stort, men hyggeligt. Det blev ledet af *John Kjær Nielsen*, Ll. Ejstrup. På vej fra Mors til Fyn blev Emil Petersen sat af i Holstebro, hvor han mandag den 24. sammen med Bent Jakobsen og Sv. Tornbjerg deltog i *Vestjysk Frederiksborgmøde*, der som året før samlede deltagere i det udmærkede lokale »Laden«. *Kirsten Sønderby* ledede mødet. Samme aften var Kirsten Jensen, Johs. Langer og Haugstrup til et meget lille møde i *Frederiksborgkredsens for Fyn*. Det fandt sted på Nordisk Landbohøjskole ved Odense. Mødet blev ledet af gartner *Thomas Frank*, Råbæk. Aftenen efter var Emil Petersen, Bent Jakobsen og Svend Tornbjerg til møde i *Sydjysk Frederiksborgkreds*. Mødet blev holdt på Kongeådalens Ungdomsskole, og det blev ledet af *Aase Schelde*. — Samme tirsdag aften holdt *Østjysk Frederiksborgkreds* et særdeles velbesøgt møde på Kolt efterskole. Fra skolen deltog Langer, Kirsten Jensen og Haugstrups. *Karen Haugstrup*, Holtevej 15, Århus, ledede mødet.

Vi regner med, at møderne i 1972 også bliver i maj måned. I løbet af vintere-

Meddelelser

ren 71—72 vil der komme tilbud til Frederiksborgkredsene fra skolen, om at skolens kontor vil udsende og bekoste trykte indbydelser til alle Frederiksborgkredsenes medlemmer, idet det er vores og flere deltageres opfattelse, at direkte henvendelser kan resultere i mere samling om kredsens møder. — Til sidst sender vi fra skolen en tak til dem, der i 1971 ordnede møderne, tog imod os, o.s.v., og tak til de skoler, som gæstfrit lod os få husly.

sbj.

BIBLIOTEKET. Tilgangen af boggaver til biblioteket har været lidt bedre end i fjor. Også skolens egne indkøb har været større. Det er relevante bøger, der købes. Når jeg nævner det, er det fordi disse bøger ikke opremses her. Her står blot gaverne, som vi naturligvis stadigvæk er meget glade for.

Af boggaver modtaget til skolens bibliotek indtil 19/10-71, kan følgende nævnes: *Undervisningsministeriet*: »Valg i 7. skoleår«, *Statistisk Sentralbyrå, Oslo*: »Statistisk Årbok 1970« og »Norges offentlige Statistikk«. (Det er værd at mærke sig at både Norges og Sveriges statistiske bureauer i en årrække har sendt de to landes statistiske årbøger til biblioteket. Men se om det danske . . .). En gammel ven i disse spalter, *Lars Thorkild Bjørn* har givet: »Betænkning nr. 575. vedr. børnenes tilpasning«. Fra forfatteren har vi modtaget *K. P. Korsholm*: »Frits Larsen« og som jubilæumsgave forærede *J. og K. Høyer Olsen* biblioteket »Danmarks vilde Planter I—III«. *Fritz Wartenweiler* har sendt os sin nye bog: »Ich suche die Zukunft« og fra *Den danske UNESCO-Nationalkommission* har vi fået *Bertil Heurlin*: »Nedrustning« og *Uffe Harder* m.fl. »Afrikansk fortællerkunst«. Den vel gennem årene flittigste giver til biblioteket, *Anton Mariegaard*, er den glade donor til følgende bøger, *Galbraith*: »Det rige samfund«, *Oppenheimer*: »Naturvidenskab og livsforståelse«, *Viggo Hansen*: »Danmarks Kulturgeografi« og *Hellner*: »Geografi og landskaber«. Fra højskolelærer *I. Røtbe*, Skogn i Norge, har vi fået *P. Eilstrup*: »Tordenskjold«, og *Den iranske Ambassade* har skænket: *Shahen af Persien*: »Den hvide revolution«. *Bjarni M. Gislason* har i år udsendt en ny digtsamling: »Vinde over Jøklen« og den har han givet biblioteket, ligeledes har vi fra forfatteren modtaget *C. Scharnberg*: »Uofficielle perspektiver«. Foruden disse mere private givere har flere forlag og institutioner skænket bøger og tidskrifter. Her kan nævnes *Gyldendal*: *Vagn Skovgaard-Petersen* »Skolebøger i 200 år«, samt *Mette Koefoed Bjørnsen* m.fl.: »Samfundsorientering«. Fra *Haases Forlag* har vi fået *Johannes Jensen*: »Deutsche Texte zur Geschichte des Sozialismus« samt *Jürgen Neven du Mont*: »Zum Beispiel«. Fra *Gads Forlag* kom *Mette Koefoed* m.fl. »Samfundskundskab« og fra *Gjellerup* *Jens Pedersen*: »Om at se film«.

For alle gaver takkes hjerteligt!

F.N.

Elevlisten

Vinterskolen 1971

- Bajll, Julian Zbigniew, Blegdamsvej 74, København Ø. — Polen.
- Carlsen, Verner Reinholdt, Panumsvej 5 B, I tv, 2500 Valby. — Kbh.
- Clausen, Jørgen Viuff, »Østergård«, 6590 Ødis. — Ve.a.
- Covitz, Jack, 231 A, Kings Point Road, Great Neck, New York 11024. — USA.
- Dunk, Preben, Meistersvej 36, 4700 Næstved. — Ststrø.a.
- Filskov, Claus Christian, Hestegangen 3, 2800 Kongens Lyngby. — Kbhs. a.
- Gleit, Andrzej Henryk, Bentesvej 27 st. tv., 8220 Brabrand. — Årh.a.
- Gæmelke, Christian, »Lundballegård«, 8950 Ørsted. — Årh.a.
- Hannecke, Rick Koch, Folehaven 74, 7500 Valby. — Kbh.
- Hansen, Peter, Petersborgvænget 10, 3400 Hillerød. — Frb.a.
- Jakobsen, Bjarti, Landlystvej 31 B, 2650 Hvidovre (Færøerne). Kbhs.a.
- Knudsen, Kurt Weisz, Hovedgaden 2 A, lejl.16. 3520 Farum. — Fbr.a.
- Kobæk, Viggo Jensen, Tødsø, 7900 Nykøbing Mors. — Vib. a.
- Larsen, John Poul, Carl Plougsvej 10, 1913 København V. — Kbh.
- Madsen, Ole, Borød-Flinterup, 4180 Sorø. — Vsjæll. a.
- Martinussen, John, Lindsnakkevej 37 A, 6200 Åbenrå. — Søjyll. a.
- el Mousti, Abdellatif, Casablanca, Marokko; dansk adr.: Gl. Kongevej 51, III, 1610 København V.
- Munksgaard, Mogens, Kroghsvej 38, 7500 Holstebro. — Rgk. a.
- Nielsen, Claus Nyboe, Dalbyvej, 4653 Karise. — Ststrø. a.
- Nielsen, Flemming Røeder, Gl. Holmegårdsvej 51, I, 3400 Hillerød. — Frb. a.
- Nielsen, Henrik, Snevre, 4420 Regstrup. — Vsjæll. a.
- Nielsen, Jørgen Dalgaard, Tommestrup, 4660 Store Hedinge. — Ststrø. a.
- Olesen, Bruno Wæhrens, Vestergade 23, 9750 Thorshøj-Østervrå. — Njyll. a.
- Olsen, John Midjord, Sumba, Suderø, Færøerne.
- Paulsen, Erling, Kongedammen 28, 3000 Helsingør. — Frb. a.
- Pedersen, Aksel-Wilhelm, Anton Jacobsensvej 78, 9000 Tromsø. — Norge.
- Pedersen, Hans Kristian Hasling, Sørup, 4894 Øster-Ulslev. — Ststrø. a.
- Pedersen, Finn, Guldborgvej 6, III th, 2000 København F. — Kbh.
- Pedersen, Mogens Skautrup, Handbjergvej 7, 7830 Vinderup. — Rgk. a.
- Piontkowski, Lucjan, Pension Øst, Livjærggade 41, 2100 København Ø. — Polen.
- Rasmussen, Knud Sejer, Mejeriet »Brolykke«, 8500 Grenå. — Årh. a.
- Sørensen, Henning Holm, Lundgårdsvej 44, 8270 Højbjerg. — Årh. a.

Elevlisten

- Vestergaard, *Orla* Hans, Ringen 7 B,
6700 Esbjerg. — Ri. a.
- Zeberg, Per, Sportsvej 62, lejl. 107,
2600 Glostrup. — Kbhs. a.
- Andersen, *Nina* Merete Lindholm,
Kyndby-Krogstrup Skole,
3640 Krogstrup. — Frb. a.
- Astrup, Lisbeth, 894 Dewing Avenue,
Lafayette, California. — USA.
- Bach, Kirsten, Søborg Hovedgade 193,
III th., 2860 Søborg. — Kbh.
- Breum, *Lillian* Agnethe, Lindbjerg,
3600 Frederikssund. — Frb. a.
- Bæk, Rigmor *Bolette*, Serritslevvej
321, 9740 Jerslev J. — Njyll. a.
- Chawes, Jeanette, Schubertsvej 1,
2450 København SV. — Kbh.
- Christensen, *Bente* Marie, Skovvænget
1, 6752 Glejbjerg. — Ri. a.
- Christensen, *Else* Klynge, Styg,
Vostrup, 6880 Tarm. — Rgk. a.
- Christensen, *Lillian* Käte Bender,
Rothesgade 4, III,
2100 København Ø. — Kbh.
- Christensen, Lone Læssø, Kærdam-
men 29, 2650 Hvidovre. — Kbhs.a.
- Christiansen, Pia, Vestergade 161,
5700 Svendborg. — Fy. a.
- Cordt, Elsebeth, Hovedgaden 232, I,
2600 Glostrup. — Kbhs. a.
- Dehlholm, Elsebeth, Lindevej 7,
4760 Vordingborg. — Ststrø. a.
- Dreier, Pia Rousing, Prinsesse
Christinesvej 14 st.,
2300 København S. — Kbh.
- Duus, Lis Øllegaard, Knud Strand,
6100 Haderslev. — Søjyll. a.
- Engman, Anita Raben,
Teglværksparken 87, 3050 Humle-
bæk. — Frb. a.
- Eskildsen, Birthe, Museumsgade 6,
6070 Christiansfeld. — Søjyll. a.
- Fajger-Zamoyska, Rufina,
Rebæk Søpark 51, vær. 417,
2650 Hvidovre. — Polen.
- Frandsen, Marit Toudahl, Mølle-
gården 8, 6340 Kruså. — Søjyll. a.
- Gade, *Gerda* Christine, Linde,
7500 Holstebro. — Rgk. a.
- Grauert, Ingrid, Skelhøjvej 5,
2800 Kongens Lyngby. — Kbhs. a.
- Hansen, Inger Skovgård, Overby,
4583 Sjællands Odde. — Vsjøll. a.
- Hansen, Lene Helt, Parkvej 50, I tv.,
2630 Tåstrup. — Kbhs. a.
- Hellesøe, Jytte Hoffmann,
Hjerndrup, 6070 Christiansfeld.
— Søjyll. a.
- Henriksen, Bente, Skattergade 7,
5700 Svendborg. — Fy. a.
- Hovmørk, Turid *Heidi*, Nils Baysvei
72, Oslo 8. — Norge.
- Højberg, Elsebeth Thune, Rypevej 17,
Dagnæs, 8700 Horsens. — Ve. a.
- Ingerslev, Jytte, Klostervej 76,
8680 Ry. — Årh. a.
- Jacobsen, *Mette* Elisabeth,
Halvdan Svartestegate 4a,
3190 Horten. — Norge.
- Jensen, Britta Højberg, Gammelby
Strandvej 71, 6700 Esbjerg.
— Ri. a.
- Jensen, Dorthe, Bakkerup,
4430 Knabstrup. — Vsjøll. a.
- Jensen, Helle Møller, Flidsager 17,
5783 Korinth. — Fy. a.
- Jensen, Karen Buur, Vestergade 43,
5970 Ærøskøbing. — Fy. a.
- Jensen, Karin Bodil, Hesselballevej
45, 8530 Hjortshøj. — Årh. a.
- Jensen, Lene Skov, »Skovgård«,
Sandby, 4520 Svinninge. —
Vsjøll. a.
- Jensen, Lisbeth, Ryparken 60, II,
2100 København Ø. — Kbh.
- Jensen, Lisbeth Hove, Søndergade 17,
8783 Hornsyld. — Ve. a.
- Jørgensen, Hanne, »Holmerødgård«,
3330 Gørløse. — Frb. a.
- Kikkert, *Jonna* Anette Korsgård,
Lund, 4673 Rødvig Stevns.
— Ststrø. a.
- Kjeldsen, Karin Jensen, Skanderborg-
vej 139, 8382 Hinnerup. — Årh. a.
- Knudsen, Inge *Anita*, Egøjevej 115,
4600 Køge. — Ststrø. a.

Vinterskolen 1971

- Kofod-Frederiksen, Kirsten,
Høje Bøgevej 9, 5700 Svendborg.
— Fy. a.
- Kristensen, Lissy Edstoft, Lemmingvej
131, 8361 Hasselager. — Årh. a.
- Kaasbjerg, Karen, »Skrænten«,
Lærkevej 14, 8680 Ry. — Årh. a.
- Larsen, Karen Stensgaard, »Møballe-
høj«, 8732 Hovedgård. — Årh. a.
- Lauridsen, Kirsten From,
»Christianshøj«, 6650 Brørup.
— Ri. a.
- Laustsen, Maj-Britt, Lynge Mark,
3540 Lynge. — Frb. a.
- Ljungberg, Anna Margrethe,
Stolpehøj 110, 2830 Gentofte.
Kbhs. a.
- Lühr, *Monica* Elisabeth Hammerstein,
Halvdan Svartegate 9a,
3190 Horten. — Norge.
- Meyer, Gunvør, Enghuset,
Olskærvej, 3220 Tisvildeleje.
— Frb. a.
- Mogensen, Lise-Lotte Bryce,
Horsekildevej 5, II tv., 2500 Valby.
— Kbh.
- Møller, Grethe, Sønderøvej 16,
2820 Gentofte. — Kbhs. a.
- Møller, *Jane* Liselotte, Emdrupvej
116, 2400 København NV. — Kbh.
- Nielsen, *Anni* Lene, Ewaldsvej 37 B,
3000 Helsingør. — Frb. a.
- Nielsen, Else Marie, Sodegade,
6100 Haderslev. — Søjyll. a.
- Nielsen, Gurli *Anita*, »Viebjerg«,
Lille Havelse, 3310 Ølsted.
— Frb. a.
- Nielsen, Jette, Ramsømagle,
4621 Gadstrup. — Ro. a.
- Nielsen, *Kirsten* Margrethe,
6572 Simmersted. — Søjyll. a.
- Nielsen, *Lene* Esther, Kildebrøndevej,
2670 Greve Strand. — Ro. a.
- Nilsen, Astrid, Postboks 68,
9050 Storsteinnes. — Norge.
- Nissen, Tove, Hjelmallé 15,
6200 Åbenrå. — Søjyll. a.
- Olesen, Birthe Secher, Kollemorten,
Savværk, 7174 Kollemorten.
Ve. a.
- Olsen, Ingrid, »Hvidkær«, Håstrup,
5600 Fåborg. — Fy. a.
- Pedersen, Bente Mark, Sibiriensvej
260, 5300 Kerteminde. — Fy. a.
- Pedersen, Lise *Lotte* Thøttrup,
Ganløseparken 21, Ganløse,
2760 Måløv. — Kbhs. a.
- Petersen, Else-Marie, Mindebjerg,
6472 Kirkehørup, Als. — Søjyll. a.
- Petersen, Helle Strand, Blegdamsvej
130, II, 2100 København Ø.
— Kkb.
- Randing, Birgitte, Mariendalsvej 52 J,
IV, 2000 København F. — Kbh.
- Rasmussen, Ida, Malmbergsvej 7,
2850 Nærum. — Kbhs. a.
- Rasmussen, *Jette* Johanne Erritsøe,
Husmandsvej 11, 4600 Køge.
— Ro. a.
- Rasmussen, Maja, Herredsvej 4,
Grundfør, 8382 Hinnerup.
— Årh. a.
- Rasmussen, Susanne Juul, Marievej
19, 2950 Vedbæk. — Kbhs. a.
- Romme, Vivian, Radsted,
4990 Saksøbing. — Ststrø. a.
- Samuelsen, *Aase* Conni, Boeslum,
8400 Ebeltoft. — Årh. a.
- Schmidt, Kirsten, Østergade 19,
6510 Gram. — Søjyll. a.
- Schmidt, Lydia Petersen, Thorsbjerg-
vej 8, 6551 Over Jerstal. —
Søjyll. a.
- Schnack, Birgitte, Kragelundgård,
Nørup, 8970 Havndal. — Årh. a.
- Schou, Mona, Stengårdsallé 111,
2800 Kongens Lyngby. — Kbhs. a.
- Skifte, Ane Sofie, Imeqvej 338,
3912 Sukkertoppen. — Grønland.
- Smith, Birgitte Jensen, Bredager 14,
Brøndbyøster, 2650 Hvidovre.
— Kbhs. a.
- Sortberg, Nelli, Hovedgaden 11,
Lendemark, 4780 Stege, Møen.
— Ststrø. a.
- Søndergaard, Lissi, Godthåbsvej 18 C,

Eleverlisten

- IV, 2000 København F. — Kbh.
Thomsen, Hanne Marie, Holmegårds-
vej 4, 2920 Charlottenlund.
— Kbhs. a.
Tjerrild, Birgitte, Rådved,
8700 Horsens. — Ve. a.
Unbehaun, Karin, 6384 Avnbøl.
— Søjyll. a.
Vasková, Marka, Kronprinsessegade
4, København K. —
Tjekkoslovakiet.
Warner, Vibeke, Patronvej 49,
2730 Herlev. — Kbhs. a.
Wind, Bente, Skovløkken,
6630 Rødding. — Søjyll. a.
Wissing, Anne-Lisbeth, »Stenholm«,
Tyvelse, 4171 Glumsø. — Ststrø. a.
Woodbridge, Helen Robertson,
Horse Shoe Road, Mill Neck,
New York 11765. — USA.
Wulff, Merete, Strandgade 10,
4760 Vordingborg. — Ststrø. a.
Zeeb, Konkordie Birthe Signe Sofie,
3962 Upernavik. — Grønland.
Zwergius, Bodil, Strandparken 47,
4000 Roskilde. — Ro. a.

Efterårsskolen 1971

- Andersen, Hans-Christian Vassing,
Sundevedsgade 53th., 1751 Køben-
havn V — Kbh.
Andersen, Poul René, Lembergsgade
8, III, 2300 København S — Kbh.
Bak, Willy Steindorff, Amager-
fælledvej 75, IV tv., 2300 Køben-
havn S.
Baldorf, Torben Erik, Raavænget 58,
2880 Bagsværd. — Kbhs. a.
Bilde, Peter, Nøddegangen 172,
2700 Brønshøj. — Kbhs. a.
Christensen, Erik Hagelskjær,
Nyskiftevej 27, 2610 Rødovre. —
Kbhs. a.
Coscia, Mark Andrew, Søstræde 7,
3250 Gilleleje. — Frb. a.
Grandal, Torben Døør, Händelsvej
41, III, 2450 København SV. —
Kbh.
Hansen, Erik Kurt, Torupsvej 106,
3880 Dyssekilde. — Frb. a.
Jacobsen, Jens Slott Bruun, Klodgård,
3660 Stenløse. — Frb. a.
Jensen, Jan Holger, Nyvangsallé 3,
2770 Kastrup. — Kbhs. a.
Kalkrup, Georg, Ved Glyptoteket 6,
1575 København V. — Kbh.
Klausen, Jens, Ringparken 10,
4000 Roskilde.
Lorentsen, Alf, Apholmvej 2,
Sigerslevvester, 3600 Frederikssund.
Frb. a.
Mitsuru, Yoshihashi, 56-3 Ichimoe
Edogowa-ku, Tokyo. — Japan.
Müller, Bjørn Valdemar, Duevej 13,
4100 Ringsted. — Vsjæll. a.
Pedersen, Steen Harley, Borgerdiget
76 A, 2730 Herlev. — Kbhs. a.
Rasmussen, Jan Fredebo, Brunevang
89, I tv., 2700 Brønshøj. — Kbhs.a.
Rasmussen, Jens Hagemann,
Holmebakken 7, 6700 Esbjerg. —
Ri. a.
Seddiki, Mohamed, 28, Rue Lt.
Briss Mesfioui-Kibibat-Rabat, Ma-
rokko. Dansk adresse: P. Ankers-
gade 2, 1271 København K.
Stenholdt, Jens Ove, Pottersvej 33,
3950 Egedesminde. — Grønland.
Traustason, Trausti Pétur, Prestshús,
Djúpavogi. — Island.
Vestergaard, Tór Egil Finnur, Sumba,
Suderö. — Færøerne.
Abild, Maja, Niløse,
4293 Dianalund. — Vsjæll. a.
Amundsen, Aase, Store Kongensgade
77 A, III tv., 1264 København K.
— Kbh.

Efterårsskolen 1971

- Amundsson, *Ingrid* Maria, Bro 10381, Skredsvik, 45100 Uddevalla. — Sverige.
- Andersen, Anette, Ndr. Gade 9, Smørumovre, 2760 Måløv. — Frb. a.
- Andersen, Ingelise, Svinget 7, 7323 Give. — Ve. a.
- Bagge, Yrsa Werner, Hagesvej 20, 4970 Rødby. — Ststrø. a.
- Bennike, Susanne, Amagerbrogade 268, VII, 2300 København S. — Kbh.
- Berg, Kristin, C. E. Holtersvej 2, 1700 Sarpsborg. — Norge.
- Bretland-Rasmussen, Inger, Skoleholdervej 11, I, 2400 København NV. — Kbh.
- Brun, *Winni* Elsebeth, Lilletoften 82, st.th., 2740 Skovlunde. — Kbh.s. a.
- Bö, Aase, Molybdenvegen 7, 4600 Kristiansand S. — Norge.
- Bærendsen, Malena, 3880 Tverå. — Færøerne.
- Christensen, Inger *Lise*, Højbovej 3 A, 8600 Silkeborg. — Årh. a.
- Clausen, *Eva* Irene, Minesvej 1, 5985 Søby Ærø. — Fy. a.
- Diurhuus, Lis, Højbyvej 3, 2740 Skovlunde. — Kbh.s. a.
- Drazdiak, Vibeke Brögger, Øvre Lönborg 36, 5000 Bergen. — Norge.
- Egede, *Bolethe* Birthe, Henrik Lundsvej b 553, 3921 Narssaq. — Grønland.
- Frost, Eva Daugaard, Frejasgade 1, 8700 Horsens. — Årh. a.
- Grimsby, Anne *Guri*, Sparebankgården, 8650 Mosjøen. — Norge.
- Hansen, Bente, Jagtvej 10, 3400 Hillerød. — Frb. a.
- Høegh, Ulla, Vestervej 846 B, 3920 Julianehåb. — Grønland.
- Jensen, Ruth Hess, St. Lihrne, 7183 Randbøl. — Ve. a.
- Jensen, Tove, Vårø, 5994 Bjerreby. — Fy. a.
- Jeppesen, Anne Vinggaard, Jægersborgvej 49, 2800 Kgs. Lyngby. — Kbh. a.
- Johansen, Lilly Viola Juel, Egevang 3, 7100 Vejle. — Ve. a.
- Josefsen, Debora, Niels Lyngesvej 287, 3912 Sukkertoppen. — Grønland.
- Jønsson, Susanne, Mysundegade 10, III, tv., 1668 København V. — Kbh.
- Jørgensen, Anne Normark, Syrenvej 6, 4780 Stege. — Ststrø. a.
- Jørgensen, *Jette* Lissi, A. N. Boulevard 7, st., 2650 Hvidovre. — Kbh.s. a.
- Kalkrup, *Lis* Agda, Ved Glyptoteket 6, 1575 København V. — Kbh.
- Kirkegaard, Eva, Ejlekærgaard, Holløse, 4300 Holbæk. — Vsjæll. a.
- Kristensen, Anne-Marie, Høve, 4261 Dalmose. — Vsjæll. a.
- Kristensen, *Inge* Merete Juul, Otto Ruds Gade 63, st., 8200 Århus N. — Årh. a.
- Kristensen, Margit Dalskov, Bredgade 82, 5560 Årup. — Fy. a.
- Kristensen, Ulla Gulddammer, Baggesensgade 28 A, 2200 København N. — Kbh.
- Larsen, Inger, Stiesager 2, Gerdrup, Gundsømagle, 4000 Roskilde. — Ro. a.
- Larsen, Lone, Ejboparken 77 st.th., 4000 Roskilde. — Ro. a.
- Lee, Margaret (Maggie) Parks, 271 Glen Road, Weston, Massachusetts 02193. — USA.
- Lund, Birgit, Strandby, 9640 Farsø. — Njyll. a.
- Lund, Ellis Normann, Margretevej 25, 7800 Skive. — Vib. a.
- Lyck, Karin, »Birkholm«, 6385 Vester Sottrup. — Søjyll. a.

- Mazique, *Mignon* Sara, 15887
Normandy, Detroit, Michigan. —
USA.
- Nielsen, Birthe, Livjærgade 45,
st.tv., 2100 København Ø. — Kbh.
- Nielsen, Lene Mølby, Vardevej 7,
6830 Nørre Nebel. — Rgk. a.
- Nielsen, Lone, Søndergade 22,
9830 Tårs. — Njyll. a.
- Nielsen, Solveig Jager, Enghavevej 5,
Løgumgård, 6240 Løgumkloster. —
Søjyll. a.
- Nielsen, Susanne Møller, Kruusesvej
31, 4220 Korsør. — Vsjæll. a.
- Nielsen, Trille Ammitzbøll, Urhøj 6,
2830 Virum. — Kbhs. a.
- Nilsson, Elisabeth Løvstrøm,
Stenvinkelsvej 4, 3000 Helsingør.
Frb. a.
- Nørregaard, Lillian, Ny Gesinge,
Landet, 5993 Tåsinge. — Ststrø. a.
- Olsen, Hanne, Jernvænget 6, Kregme,
3300 Frederiksværk. — Frb. a.
- Olsen, Jorunn Kvello, Bernh. Han-
sensvej 3, 9000 Tromsø. — Norge.
- Olsen, *Naja* Mette Sofie, Peter Olsens-
vej Blok 8, 3950 Egedesminde. —
Grønland.
- Owens, (Mona) Ramona Gay, 319
Swan Street, Shawano,
Wisconsin 54166. — USA.
- Persson, Britta, Birkevej 12, Tune,
4000 Roskilde. — Ro. a.
- Petersen, Esther, Blok 7 X, 3940
Frederikshåb. — Grønland.
- Petersen, *Kirsten* Marie Dalsgård,
Iller, 6310 Broager. — Søjyll. a.
- Pomowska, Jadwiga, Vigerslev-Vænge
32, II, 2500 Valby. — Kbh.
- Rasmussen, Lisbet, Høje Gladsakse 12
I, 2860 Søborg. — Kbhs. a.
- Schalchli, Lisbeth, In den Halden,
Hettlingen, Kanton Zürich. —
Schweiz.
- Schultz, Vibeke, Engvej 45,
2960 Rungsted Kyst. — Frb. a.
- Sejerø-Olsen, Marie, Klebækgård,
6640 Lunderskov. — Ve. a.
- Semionsen, Kathrine *Regina*,
3922 Nanortalik. — Grønland.
- Stene, Bodil, Stabellsveg 5,
7000 Trondhjem. — Norge.
- Sørensen, Lea Linde, Søkildevvej 79,
8680 Ry. — Årh. a.
- Troelsen, Ulla Stougård, Hedegård
friskole, 7223 Give. — Ve. a.
- Turno, (Aga) Elzbieta Irena Marta,
Poznan, Wieszowa 47. — Polen.
- Tyra, *Rebecca* Josephine, Bay Vista
Drive, Biloxi, Mississippi 39531.
— USA.
- Vilstrup, Marianne, Søndergade 162
A, 3390 Hundested. — Frb. a.
- Viuf, Karin, Ødis Krogevej,
6590 Ødis. — Ve. a.
- Würtz, Helle, Rendevej 1,
4540 Fårevejle, — Vsjæll. a.

Billederne

Elevskriftets omslag er formgivet af tekn. bogkonsulent *Viggo Naae* med vignetter af *Niels Skovgaard* og *C. P. O. Christiansen*. *Emil Petersen* har skåret træsnittene s. 6 (Cikorieblomst fra Gotland), s. 19 (Udsigt fra ny elevfløj), s. 37 (Akademiet i Kungälv) og stregtegningerne s. 37 og 45 (Ved Roskilde fjord). Side 9 *Erik Henningsens* »Fra Askov Højskole«, maleri 1902 på Frb. slot. Side 17 tegning af *J. Th. Lundbye*: Grundtvig taler 1843 på Bochs Kollegium i København. *Axel Nygaard* har tegnet Grundtvigs Højskole på »Marielyst« side 21. *Albrecht Dürers* radering »Ritter, Tod und Teufel« er gengivet s. 27 og et tysk foto af skulptur i Bamberg domkirke s. 31. Stregtegningen af Frederiksborg Slot s. 61 er af *J. R. Hedegaard*. Billedet s. 43 viser præsident Nyerere og en forsamling i Tanzania, »lånt« fra bogen »Tanzania«. Et andet lån — billedet af de to børn i skoven s. 41 — er fra bogen »Family of Man«. Billedets tekst er oversat til dansk: »En ny verden skal opstå i jeres spor«. Vignetterne s. 13 og 78 er af *J. R. Hedegaard*. Blomstervignetten s. 25 af *Henri Matisse*. Vignetten s. 55 er et bomærke fra Jaruplund Højskole. Vignetten s. 50 er det internationale symbol for »livslang uddannelse«. — De fleste fotos af elever, lærere og skolens bestyrelse er leveret af *Ernst Løcke*, *Torben Haugstrup*, *Bent Jakobsen* og *Arne Stigsen*. — Fotografiet s. 13 fra Pips 75 års fest den 20. august 1970 er af *Jacob Christian Christiansen*. Fotografiet s. 11 af Pip er af *Holt og Madsen* fra først i halvtredserne. — Side 84 spansk fuglevignet.